Maurice Cornforth

Sosyalistler için Felsefe

SOL
YAYINLARI

SOSYALİSTLER İÇİN FELSEFE

MAURİCE CORNFORTH

SOSYALİSTLER İÇİN FELSEFE

MAURİCE CORNFORTH

ÇEVİRENLER
ERDOĞAN BAŞAR
S. H. ÇELENK

Maurice Cornforth'un **Philosophy for Socialists** adlı kitabını **S. H. Çelenk** ve **Erdoğan Başar** dilimize çevirmiş ve **Sol Yayınları** tarafından **Sosyalistler için Felsefe** adı ile **Kasım 1965** tarihinde **Ankara**'da **Başnur Matbaası'nda** dizdirilip, bastırılmıştır.

İÇİNDEKİLER

7 Giriş

11 **DİYALEKTİK**

13 Şeyler ve süreçler
27 Şeylerin birbiriyle bağıntılı yönleri
43 Nitelik ve nicelik
51 Çelişme

61 **MATERYALİZM**

63 Teori ve pratik
69 Madde alemi
75 Materyalizm ve idealizm

GİRİŞ

Sosyalizmin dâvası sadece soyut adalet ilkelerine dayanmaz. Sosyalizm ideal bir toplum taslağı da değildir. Sosyalizmin dâvası, toplumun bugüne kadar gerçekten nasıl geliştiğini ve toplum kuruluşunun en iyi nasıl değiştirilip, insanların ihtiyaçlarını en iyi karşılamak için, çağdaş üretim metodlarını kullanmağa en iyi nasıl intibak ettirilebileceğini tamamen nesnel (objektif) bir bakışla ve dikkatle göz önünde tutmaya dayanır.

Sosyalizmi kazanmak ve kurmak, toplum ve onun gelişme kanunları hakkında ilmî bir bilgiyi gerektirir. Aynı zamanda, sosyalist inşa için bütün modern endüst-

rin in bağlı olduğu tabiat kuvvetleri ve tabiat kanunları ile doğal malzeme hakkında ilmî bilginin uygulanıp ileri götürülmesi gereklidir. Bu, tabiat ve toplum kanunlarının anlaşılması ve bu suretle bol üretimin plânlanması meselesidir.

Tabii, kapitalist girişimlerin yöneticileri, kendi özel maksatları bakımından bilimden faydalanmayı istediklerinden, bilimsel araştırmalara büyük paralar sarfetmeğe hazırdırlar. Örneğin, makinelerini işletmek için bir güce ihtiyaçları vardır. Bu yüzden sudan, kömürden, nükleer birleşmelerden ve nükleer ayrılmalardan elektrik üretmek için araştırmalara para harcarlar. Ama iş, topluma ve toplumsal sorunlara gelince kapitalistler ilmî kavrama ve öğrenme usullerini uygulamaya hiç o kadar hevesli değillerdir. Çünkü bu çeşit meseleleri dikkatle araştırmak, kapitalist sistemin bir sömürme sistemi olduğunu meydana çıkarır, çelişmeleri ortaya serer, ve bu sistemin ortadan kaldırılması yolunu gösterir.

Sosyalizm, insan ihtiyaçlarını karşılamak için plânlanmış üretim demek olduğundan, sosyalistler için tabiattaki süreçler kadar toplumsal süreçleri de anlamak önemlidir.

Kapitalizmin sadece belirli alanlara hasrettiği bilimsel öğrenim tarzını, sosyalizm evren ölçüsünde uygulamak ister. Böylece, sosyalizm için savaş ve sosyalizmin kurulması sadece teker teker bilimlerin değil, aynı zamanda bir ilmî felsefenin varlığını, yani bilimsel düşünüş tarzının işlenmesini ve genel uygulanmasını gerektirir. Bu kısa denemede ilmî düşüncenin iki

temel yönü hakkında bazı noktalara değinmek isterim. Bunlar da materyalizm ve dialektik metottur.

Dialektik metot demek, şeyleri, kendi hareketleri, değişmeleri, karşılıklı etki ve ilişkileri içinde inceleyen bir araştırma metodu demektir.

Bu yöntem, şeylerin diğer şeylerle karşılıklı etkisi ve değişmeleri dikkate alınmadan sonuçlar çıkarılmasına daima karşı olmuştur.

Eğer eşyayı, hareketsiz, muayyen bir durumda düşünür de o duruma nasıl geldiklerini ve bu durumdan nasıl çıkacaklarını düşünmez, onları diğer şeylerden ayrı olarak düşünürsek bu bizi dayanaksız bir soyutluğa götürür ve yanlış sonuçlara sürükleniriz. Dialektik yöntem bu varsayım üzerine kurulmuştur. Bu çeşit bir soyutluğa «metafizik soyutluk» denebilir ve kelimenin bu manâsıyla da dialektik, metafiziğin karşıtıdır.

Materyalizm, insan hayatının olayları dahil, maddî âlemdeki herşeyi, bizzat maddî âlemden hareket ederek açıklamaya çalışan görüş açısı demektir. Materyalizm, maddeyi bazı yollarla ideale, ruha, veya akla bağlı gören her teoriye karşıdır. Bu çeşit teorilere «idealist» denir ve materyalizm, idealizmin tam zıddıdır.

İdealizme karşı olarak, materyalizm, zihni veya ruhi herşeyi maddenin hareketinin bir sonucu olarak maddi şartlara bağlı ve, maddeye bağlı olmadan var olmasını imkânsız görür.

Bilimsel sosyalizmin kurucuları Marx ve Engels felsefelerine «dialektik materyalizm» adını verdiler. Çünkü onlar materyalist bir dünya görüşünü ve dialek-

tik metodun evren ölçüsünde kullanılmasını savunmuşlardı. Bu felsefeyi toplumun hareket kanunlarını araştırırken uygulayarak, sosyalizm teorilerini ilmî bir temele dayandırdılar. Bunu yapmakla insan faaliyetlerinin, insan hayatının maddî şartlarından fışkırdığını ve insan düşüncesinin gene ayni maddî şartları yansıttığını ispat ettiler. Böylece sonradan kapitalist felsefelerinin başlıca meşguliyeti olan idealist spekülasyonlara ve metafizik soyutluklara meydan bırakmadılar. İlmî sosyalizmin, metafizik veya idealizmin hiç bir şekliyle bağdaşamıyacağını da ispatladılar. Bazı bir sosyalist partinin, felsefeyle niçin uğraştığı sorulur. «Felsefe sahibi olmak veya olmamak nedir ki! Mesele amaca uygun çalışmalara devam etmektir» denir.

Gene de, amaca uygun çalışmaları ve ona bağlı olan herşeyi anlaması gerektiği için bir sosyalist partinin bir felsefeye, kapitalizmin felsefelerine karşıt olan kendi bilimsel felsefesine ihtiyacı vardır. Bir sosyalist partinin olgunluğunun ve savaşçılığının işareti onun bu felsefeyi ele almaktaki ciddiyetine ve felsefesini korumak ve geliştirmek için yaptığı mücadeleye ne kadar hazırlıklı olduğuna bağlıdır.

DİYALEKTİK

BİR

ŞEYLER VE SÜREÇLER

Gerçekçi ve bilimsel bir dünya görüşü, dünyayı sürekli karşılıklı etki ve değişmeler sahnesi olarak tanımak, herşeyin başka şeylerle karşılıklı etkilerle değişikliklere uğradığını ve bu yüzden bir şeyi kavrayabilmek için, daima onu karşılıklı etki ve değişmeleri içinde düşünüp anlamak gerektiğini kabulle başlar.

Bu böyle olunca acaba bize, şeyleri karşılıklı etki ve değişmeleriyle anlamak için rehberlik edecek bazı genel ilkeler formüle edebilir miyiz? Bu kaidelere «dialektiğin ilkeleri» veya «dialektiğin kanunları» denebilir. Bunları kullanmayı ve bizi ilgilendiren her türlü problemin çözümünde uygulamayı öğrenmeliyiz.

Şeyler ve değişmeleri.

Hangi meseleyle ilgilenirsek ilgilenelim her zaman karşımıza şeyler ve süreçler çıkar. Çok basit bir örnek alalım. Bir toplantı olmuş ve herhangi bir kimse orada olup bitenler hakkında başka bir yerde konuşuyor. Bu toplantıyı nasıl anlatsın? «Smith, Jones ve Brown hazır bulunuyorlardı. Masanın etrafındaki iskemlelere oturdular ve ne yapılacağını tartıştılar.» Bu anlatışta hem şeylere, hem süreçlere temas ediliyor. Smith, Jones ve Brown, masa ve sandalyeler şeylerdir; süreçler ise oturmaları, tartışmalarıdır.

Bu anlatımda iki temel düşünce kategorisinin kullanıldığı söylenebilir. Hangi olay incelenirse incelensin, aynı mantıkî düzeni takip ettiği görülecektir. Herhangi bir mesele veya olayların dizisini anlatmak demek : a) hangi şeylerin işe karıştığını, b) hangi süreçlerin yer aldığını anlatmak demektir.

Dialektiğin başlangıcı, şeyler ve süreçler arasındaki zorunlu bağlantıyı anlamaktır. Süreçlerin içinde şeylerin bulunduğunu görmek çok kolaydır. Eğer bir süreci anlatmak istersek, mutlaka şeylere de temas ederiz. Örneğin bir tartışma, kişiler arasındaki bir görüşmedir. Yanma hareketi, bazı maddelerin tutuşmasıdır v.s. Rüzgârların esmesi sürecini anlatmak istersek, hava moleküllerinden ibaret olduğunu görürüz. Yine, elektriğe ait bir sürece elektronların hareketi dahildir. Bu bizi, şeylerin süreçlerden daha temelli oldukları sonucuna götürebilir. Çünkü süreçler hakkında konuşmak demek, şeylerin başından geçenleri anlatmak demektir. Bu birçok filozofları aynı sonuca götürmüştür.

Örneğin, Bertrand Russell'in dünyanın «Şeyler, şeylerin nitelikleri ve ilişkilerini» ihtiva ettiğini yazması, bunun bir delilidir. Fakat böyle bir sonuç, bizi çok yanlış bir yere götürür. Çünkü madalyonun öbür tarafını dışarda bırakır. Bu dışarda bırakılan taraf, **bizzat şeylerin süreçlerden çıkmış denebileceği gerçeği, ve şeylerin süreçler tarafından meydana getirilme tarzıdır.** Örneğin, bir kimseyi ele alalım. Vücudunda olagelen hayati süreçler vardır. Kan dolaşımı, sindirim, birçok sinir süreçleri ve metabolizmanın devamlı süreçlerini sayabiliriz. Bu süreçlerin belirli bir düzen içinde sürekli belirişi, o insanın varlığını teşkil eder. Bu süreçleri herhangi bir şekilde değiştirdiğimizde, o şahıs da değişir. Bu süreçleri gerektiği kadar değiştirirsek o şahıs ölür, yani var olmaktan çıkar. Eğer bize birbirlerine bağlılıkları ve birbirlerine ve dış dünyaya olan etkileri de dahil bu hayatî süreçlerin tümünü kapsayan bir açıklama yapılacak olsaydı, o şahıs hakkında tam bir bilgi verilmiş olurdu. Vücudun, onu meydana getiren süreçlerin tümü dışında hiç bir varlığı yoktur. Aynı düşünceler anlatılmak istenen başka herşeye uygulanabilir. Bir şeyde, hiçbir şey «kesin ve son» değildir. Onun varlığı süreçlerden yapılmıştır. Engels'in dediği gibi «Dünya, tamamlanıp bitmiş şeylerin bir bileşimi olarak değil, içinde görünüşte kalımlı şeylerin kesintisiz var oluş ve göçüp gidiş değişmesinden geçtikleri bir süreçler bileşimi olarak anlaşılmalıdır.»[1]

Gerçekten, bilimin işinin büyük bir kısmı, şeyle-

[1]Ludwig Feurebach, Kısım 4.

ri hangi süreçlerin meydana getirdiğini bulmaktan ibarettir. Şeylerin süreçlerden nasıl meydana geldiğini bulduğumuz derecede, onların niteliklerini, değişik olaylarda başlarından neler geçebileceğini, davranışlarını, üzerlerinde nasıl etki yapılabileceğini ve değişmelerini de keşfetmiş oluruz.

Şeyler süreçlerden meydana geldiği içindir ki, değişmez, yok edilmez veya tamamen kalımlı hiçbir şey yoktur. Herşey var olur, değişir ve göçer. Kalımlılık bir derece meselesidir. Örneğin, mum alevi gibi, bir maddî şeyler aynı seviyede tutulmasını imkânsız kılacak kadar geçici, gayrimaddi bir şeyi düşünelim. Titrer, kolayca söndürülebilir ve diğer şeyler kolayca içinden geçebilirler. Diğer tarafta, bir masa, bir sandalya veya insan vücudu çok daha kalımlı ve maddidir. Bu böyleyken, şairler hayatı bir mum alevine benzetmişlerdir ve bu sadece şairane bir benzetme değil, aynı zamanda doğru bir felsefi varsayımdır. Bir alev de, kararlılığı ve maddiliği olmakla beraber, bir maddî varlık da yine süreçlerden meydana gelmişlerdir. Bu gerçek, felsefe tarihinin çok erken bir devresinde farkedilmiş ve Yunanlı filozof Heraklit çok canlı bir dille «Dünya bir ölçüde yanan ve bir ölçüde sönen, her zaman yanmış olan, her zaman yanmakta olan ve her zaman yanacak olan bir ateştir» demiştir.

Açıkça değişseler veya açıkça değişmeseler (ki birçok şeyler pratik amaçlar için çok kalımlıdırlar.) şeylerin varlıkları devamlı degişmelerle doludur, var olurlar, birçok değişmelere maruz kalırlar ve sonunda göçerler. Bu gerçek, bilim tarafından durmadan doğ-

rulanmaktadır. Dünya üzerindeki herşey çürümeğe, yok olmaya mahkûm olduğu halde, bizzat dünyanın kendisi, güneşin, yıldızların sabit ve kalıcı olduğu zaman zaman düşünülmüştür. Ama şimdiye kadar kozmik süreçler hakkında öğrendiklerimiz bizi tam karşıt bir sonuca götürüyor ki, buna öncelikle Heraklit gibi bazı filozoflar ve Shakespeare gibi «Büyük küre kendisi ve bundan başka ona ait olan herşey, eriyecektir» diyen şairler tarafından da varılmıştır. Bunun gibi bilim adamları da zaman zaman bütün maddî sistemlerin meydana geldiği yıkılmaz ve ebedî gibi görünen «temel zerre» lerden bahsetmişlerdir. Gene bunların da diğer şeyler gibi varoldukları ve göçüp gittikleri görülebilir.

Bu yüzden, üstünde çalıştığımız şey ne olursa olsun, daima o şeyin nasıl başladığını, nasıl değişebileceğini ve nasıl göçebileceğini hesaba katmalıyız. Eğer başka bir tarzda düşünürsek onun hakkında doğru bir bilgi sahibi olamayız.

Şeylerin nitelikleri,
süreçlerin sonuçlarıdır.

Şeylerin sınıflandırmasını yaparken ve uygularken çok dikkatli olmalıyız. Bu şu demektir : Şeyleri değişik cinslere ayırır da, bu cins sadece bu, diğeri de şu niteliklerle karakterize edilmişlerdir ve bunlar ya bu, ya da şu cinstendirler dersek, bu çeşit sınıflandırmalar kullanışlı olmakla beraber, çoğu zaman bizi yanlış yola götürürler. Çünkü şeyler, süreçlerden meydana gelmelerinin sonucu olarak bu çeşit katı sı-

nıflandırmalara uymayacak şekilde varolup değişebilirler ve bu çok sık rastlanan bir şeydir.

Örneğin, tanrının, dünyayı yaratmadan önce zihninde, yaratmayı tasarladığı her türün bir kavramının var olduğu ve sonradan bu kavramlara uygun olarak her birini kendi cinsinden yarattığı sanılırdı. Böylece yaşayan şeyler, ya bitki, ya hayvan diye ayırdedilmelidirler. Hayvanlar arasında da, yavrularını doğuran ve onları emziren memelilerle, yumurtlayanlar da birbirlerinden ayırdedilmelidir. Ama bu cins sınıflandırmalar, genel olarak doğru oldukları halde, her yerde uygulanamazlar. Örneğin yumurtlayan bazı memeliler veya bitki veya hayvan öyle organizmalar vardır ki bu ayırmaya uymaz v.s. Çünkü türler ebedi ve değişmez değillerdir. Canlılar tekamül (evrim) süreçlerinin ürünleridir. Bunun neticesi olarak da canlı süreçlerin ürünleri, doğaya zorla kabul ettirmeğe teşebbüs edebileceğimiz herhangi bir sınıflandırma sisteminden dışarı taşabilirler.

Meydana geldikleri süreçleri dikkate alıp, onları değişmez ve sabit bir düzene uyar halde düşünmeden şeyleri kendi hareket ve değişiklikleri içinde incelememiz gerektiği ilkesine ait bir çok örnekler verilebilir.

Örneğin, çeşitli maddelerin değişik nitelikleri vardır. Ama eğer onun niteliklerinin bağlı olduğu ve kendini meydana getiren fizikî ve kimyasal süreçler hakkında tam bir bilgiye sahipsek bu nitelikler tadil edilip değiştirilebilirler. Bu gibi değişiklikler arasında nisbeten yüzeydekiler - örneğin çelikler değişik elâs-

tikiyet derecelerinde ve sertlik derecelerinde üretilirler - olduğu gibi şeylerin tabiatındaki değişiklikler diyebileceğimiz, gayet temel olanları da vardır. Radyoaktif izotopların, radyoaktif olmayan bir elemandan meydana gelmeleri veya bir elemanın bir diğerinin mahiyetine geçmesi gibi.

Çoğu zaman kişilerin, insan tabiatına aşılanmış bazı değiştirilemiyecek ayırdedici nitelikleri olduğu söylenir. Gene de kişilerin kabiliyetleri ve davranış tarzları katiyen değişmez şekilde kalıcı değildir. Kişilere bazı etiketler takmak ve bunların onların yapabilecekleri şeylere ve gelişmelerine kesin sınırlar koyduğunu düşünmek yaygın bir hatadır. Örneğin zekâ testlerinde denenip yüksek öğrenim yapmaktan aciz görünen birçok İngiliz çocuğunun, sonradan sadece iyi öğretmenler onlara derslerini sevdirdiği için tamamiyle parlak öğrenciler oldukları ortaya çıktı, ve birçok üniversite giriş sınavlarını kazandılar. Yine politikada kişileri sağcı, solcu, reformist v.s. diye damgalamak ve akla gelebilecek herhangi bir şart içinde bu etiketlere göre hareket edeceklerini sanmak, onların devamlı etkiler altında değişebileceklerini unutmak demektir. İyi bir eğitimci veya teşkilâtçı, kişileri asla değişmez olarak görmez. Tersine, onun görevi, insanları anlamak ve içlerindeki değişme süreçlerine yön vermekte yardımcı olmaktır.

Bunlar ve buna benzer örnekler, şeylerin niteliklerinin aslında onları meydana getiren ve içinde bulundukları süreçlerin sonuçları olduklarını gösterir. Bunun gibi şeylerin cinsleri ve tipleri de bu gibi şey-

leri meydana getiren süreçlerin sonucudurlar. Şeyleri ve onların niteliklerini anlayabilmek için, onların süreçlerin sonuçları olduklarını kavramak daima önemlidir. Onların değişme olanağını ve değişme gücünü o zaman anlayabiliriz.

Birçok hallerde, ilgili süreçler öyledir ki, şeyler çeşitli gelişme aşamalarından geçerler. Bu, bütün canlı varlıklara olduğu gibi topluma da uyar. Böyle durumlarda, bir şeyin geçtiği gelişme aşamaları hakkında mümkün olduğu kadar çok bilgi sahibi olmanın önemi açıktır; çünkü o şeyin ayırdedici niteliği nasıl değiştiği veya değiştirileceği, onun eriştiği özel aşamaya bağlı olacaktır.

Örneğin, yukarda kişilerin kabiliyetleri ve karakter çizgilerinin değiştirilemiyecek derecede kalıcı olmadığı ileri sürülmüştü. Gene de bunların, gençlerde ihtiyarlardan çok daha kolay değiştirildiğini biliyoruz. Bunun gibi bitki kalıtımlarında (soya çekim) değişiklikler meydana getirmeye çalışan Rus deneycileri, başarının sırrının bitki organizmasındaki gelişme aşamasını anlamaya ve bilmeğe bağlı olduğunu ve bu değişiklikleri başarmak için de bitkiye, uygun aşamada uygun etkiyi yapmak gerektiğini önemle açıkladılar.

Sosyal sorunlarda, özel, belirli bir sosyal organizmanın nasıl geliştiğini incelemek, her zaman için esastır. Örneğin, İngiliz kapitalizmi, tekelci bir safhaya girmiş bulunuyor. İngiltere'de sosyalist politika işlenirken, İngiltere'nin bu özel aşamasında doğmuş özel ilişkileri ve sosyal süreçleri hesaba katmak gereklidir.

Yine Hindistan gibi bir ülkedeki sosyal kuruluşun önceki sömürge bağımlılığından bu yana nasıl geliştiğini ve bağımsızlık mücadelesini hesaba katmak gereklidir. Oradaki kapitalizmin ayırdedici niteliği, sosyal süreçler ve sosyal ilişkiler, gelecekteki değişme ve gelişme imkânları, sosyal gelişmenin bu özel aşamasının kendine has ürünleridir.

Şartlar farklılık meydana getirir.

Bundan başka şeylerin niteliklerinin, onları meydana getiren süreçler sonucu olmalarının çok önemli bir başka sonucu vardır. Şeyler hakkında - malik olmalarını beklediğimiz nitelikleri, nasıl değiştikleri, değişik yollarda etkilendiklerinde almayı beklediğimiz sonuçlar gibi - vardığımız sonuçları, bu şeylerin varolmaya başladıkları ve varoldukları çevre şartlarını da hesaba katarak bir temele dayandırmalıyız. Çünkü, şeyleri meydana getiren ve onların niteliklerinin ürünü olan süreçler, bu değişik çevre şartlarında, değişik şekilde işleyecektir. Böylece, bir şeyler sınıfı veya şeyler hakkında doğru bulunan, başka şartlar içinde doğru olmayabilir.

Örneğin, dünya yüzündeki maddî varlıklar, normal olarak, belli ısı değişmeleri ortamı içinde vardırlar. Ama örneğin, çok düşük veya çok yüksek ısıda birbirinden farklı fiziksel süreçler yer alır. Yine çok iyi bilinir ki, hayatın değişik olayları esnasında kişiler, ayırdedici nitelikler gösterirler. Büyük tehlike veya zor şartlar altında birçok insan, iyi veya kötü, malik olduklarını hiç düşünmedikleri ayırdedici nitelikler

gösterirler. Bundan dolayı sosyalist idare altında kişilerin, kapitalizmin şartlarından doğmuş olan bazı zihni alışkanlıkları ve davranışları terkedeceklerini ve «yeni bir insanın» hayata başlayacağını düşünmek akla uygundur. Çünkü değişik maddî çevrelerde, maddî varlıkların reaksiyonlarını ve niteliklerini tayin eden süreçlerin değişik olması gibi, değişik sosyal çevrelerde de kişilerin ayırdedici nitelik ve davranışlarını tayin eden süreçler de değişiktirler.

Muayyen bir cins şeyin varolabileceği gerçeği, o cins şeyin varolmasına imkân veren şartların varlığını gerektirir. Örneğin, canlı organizmalar ancak hüküm süren ısının hayatı meydana getiren karmaşık kimyasal reaksiyonlara imkân verecek derecede olduğu yerlerde hayata başlayabilirler. Bu yüzden hayatı anlayabilmemiz için, canlı varlıkların yalnızca bazı şartlar altında yer alan süreçlerden meydana geldiklerini anlamalıyız. Bunun gibi sosyalist bir toplum da, her şart altında değil, ancak belirli şartlar altında hayata başlayabilir. Nasıl ki, dünya üzerinde hayat, uygun fizik şartlar varolmaya başlayıncaya kadar belirmemişse, sosyalizm de uygun sosyal şartlar varoluncaya kadar beliremezdi.

Bir şeyin varolması için gereken şartlar, genel olarak o şartların içinde pek çok çeşitlerin varlığını olanaksız kılacak kadar sınırlandırılmış değildir. Ve şu halde, şimdiden tesbit ettiğimiz gibi, şeyin nitelikleri, reaksiyonları, ve kendine özgü değişme tarzı, bu şartların değişmesine göre değişmeler gösterecektir. Bu şekilde örneğin, Marksizmin kurucuları, kapitaliz-

min nasıl sosyalizm için gerekli şartları yarattığını gösterdiler. Fakat, gerçek sosyalist devletlerin ayırdedici nitelikleri, kendine özgü tarih şartlarına dayanmalıdır, ve politikaları da bu şartlara uydurulmalıdır. Sosyalist bir devletin politikasını; o devletin içinde işlediği, kendine özgü, şartları göz önünde tutulmadan anlamak tamamen imkânsızdır; böyle bir devletin liderleri, o sosyalist ülkenin kendine özgü şartlarını hesaba katmazlar da, politikalarını sadece «genel sosyalizm» kavramları üzerine kurarlarsa devletlerini başarıyla idare etmeleri imkânsızlaşır.

Nitelikler ilişkilere bağlıdır.

Herhangi bir şeyin niteliklerinden veya ayırdedici niteliklerden bahsettiğimizde, aklımızda tutmalıyız ki, bu netilikler veya ayırdedici nitelikler, daima onlara sahip olan şey ile başka şeyler arasındaki ilişkileri ifade ederler. Bir şeyin kendine has niteliği veya ayırdedici niteliği olması, bazı süreçlerin yer almakta olduğunu ve daha geniş bir ortam içinde yer alan bu süreçlerin diğer şeylerle karşılıklı etki süreçleri olduklarını ifade eder.

Örneğin bir şeyin rengi ışık (ki göze çarpış şekli değişik renk duyumları meydana getirir) yansıtma şeklinin sonucudur. Şu halde bir şeyin rengini söylemek, o şeyin ışık kaynaklarıyla ilişkiye girdiğinde meydana gelen süreçlerden bahsetmektir ve şu halde çoğu zaman dendiği gibi, o şeyin rengi değişik aydınlatmalarda değişir. Yine ağırlık gibi bir nitelik, bir maddî varlığın diğer bir maddî varlık veya varlıklar

üzerinde bir etkisi olduğunu, yani bir ilişkiyi ifade eder ve iyi bilindiği gibi bir maddî varlığın ağırlığı, içinde bulunduğu yerçekimi sahasına göre değişir. Öyle ki aya giden bir adamın boşluktaki seyahatinde bir ağırlığı olmayacak, ayda dünyadakinden daha hafif gelecektir. (Fizikçiler bir maddî varlığın kitlesini tayin ederken, onun diğer şeylerle ilişkileri hakkında değişik ortamlarda nasıl davranacağını tayin edecek genel bir kanun formüle etmiş oluyorlar.)

Yine «Mülkiyet» kelimesinin tamamiyle sosyal bir anlamı vardır. Bir adamın mülkü demek, onun sahip olduğu herşey demektir. Bu anlamda mülkiyetten söz açmak, sadece şeylerin sahibi olan kimseden değil, ama onun toplumdaki diğer insanlarla olan münasebetinden söz açmaktır. Örneğin toprak sahibinin toprağa sahip olması, onun diğer insanlarla, belirli karmaşık bazı sosyal ilişkileri olmasını gerektirir. Eğer bu sosyal ilişkiler değişirse - örneğin eğer toprak millileştirilirse - o şahıs artık o toprağın sahibi olmaktan çıkar. Sadece «ona» ve «onun sahip olduğu şeylere» aitmiş gibi görünen bir ifade, aslında onun içinde yaşadığı toplumdaki bütün süreçler örgüsüne bağlı olarak, onun diğer kimselerle arasındaki ilişkileri anlatan bir ifadedir.

Bu yüzden şeyleri soyut bir halde, kendi şartlarından, başka şeylerle ilişki ve etki münasebeti içine girişinden ve çıkışından ayrı olarak ele aldığımızda bu yanlış düşünüş tarzına çok düşeriz. Gene de şeyleri soyut olarak varoluşlarını ve yokoluşlarını, başka şeylerle ilişki ve karşılıklı etkileri içinde değil de, şartla-

rından ayrı olarak ele alıp, çoğu zaman yanlış düşünürüz. Bu metafizik düşünme yoludur. Buna karşıt olarak dialektiğin manâsı, her zaman için şeyleri meydana getiren süreçleri ve bu süreçlerin yer aldıkları şartlar ortamını hesaba katmaktır.

İKİ

ŞEYLERİN BİRBİRİYLE BAĞINTILI YÖNLERİ

Bir şeyi bütün yüzleri ile anlama sorunu.

Bir şeyi etraflı olarak kavramak demek, o şeyin varlığının arzettiği çok ve çeşitli yönleri ve yüzleri hesaba katmak demektir.

Bir şeyin öz tabiatı - nitelikleri, genel ayırdedici nitelikleri, ve karakteristik reaksiyonları - onun meydana gelmesine sebep olan süreçlere ve bu süreçlerin içinde işlediği şartlara ve ilişkilere dayanır. Şu halde bir şeyi anlamak için onun dayandığı şartlar ve ilişkiler hakkında, mümkün olduğu kadar çok şey bulmak gereklidir. Böylece o şeyin ilk gözlemde meydanda olan bu niteliklerini hesaba katarak işe başlayabi-

liriz; fakat her zaman bunlara ilâveten bu niteliklerin tezahürleri oldukları süreçleri ve ilişkileri araştırmakta ileri gitmemiz gerekmektedir.

Bir şeyi, bütün yüzleriyle düşünmek sorunu, bizi, daima o şeyin aralarında ilgi kurulması gereken birbiriyle bağlı iki dizi yüzüyle karşı karşıya bırakır. Bir tarafta, o şeyin ilk gözlemde meydanda olan ve onu diğer şeylerden ayıran, tanınmasına yardım eden, diğer şeylerle olan ilişkileri var. Öbür tarafta ise, onu yapan süreçler ve onu çevreleyen dünya içinde bu süreçlerin diğerleriyle karşılıklı etki sistemleri var. Önce sözü edilen yüzler, bu süreçlere dayanır ve bu süreçlerin tezahürleridir.

Örneğin bir parsel toprağa tohum ekeceğimizi farzedelim. Elimizde, değişik tipleri, renkleri ve büyüklükleriyle kolayca tanınan çeşitli tohumlar var. Ama bahçıvanlık çalışmalarımızda, tohumlar içindeki canlı süreçlerin farklarını da hesaba katarız ki, bu süreç farklarının sonucu olarak tohumlardan biri bezelye, diğeri de diyelim sakız kabağı verecektir. Sebze parselini plânlamamız, bu tohumların onları tanımamıza yarayan görünüşleriyle, bu ilk gördüklerimizin tezahürleri oldukları ve sonradan elde ettiğimiz mahsulün bağlı olduğu - gizlenmiş veya daha derin - diğer görünüşleri arasında ilgi kurmamıza dayanır.

Bütün pratik hayat süresince, gerçekten, şeylerin bu değişik görünüşlerinin, bu çeşit karşılıklı ilgilerini zihnimizde meydana getirip, sonra buna göre hareket ediyoruz. Bir bahçeyi ekmek gibi basit bir işten, bir atom gücü istasyonu kurmaya veya aya ro-

ket yollamak gibi karmaşık işlere kadar hemen hemen bütün yaptıklarımızın başarısı buna dayanır.

Genel olarak bu gizli süreçlerin ve gizli ilişkilerin sırlarına ne kadar derinden nüfuz edebilirsek ve bunların, şeylerin yüzeydeki nitelikleriyle karşılıklı ilişkilerini kurabilirsek, bu şeyler ile ilgili olan hareket ve etki gücümüz o derecede geniş ve tam olur. Bu, daima istenen ve hiçbir zaman sona ermeyen bir analiz ve sentez işlemidir. Çünkü şeylerin daha derindeki yüzleri ne kadar açıklansa, bunlar da karşılığında önümüze yeni şeyler çıkarırlar. Bu yeni şeyler, yeni açıklanmış süreçlere girerler ve böylece ayni işlemin tekrarlanıp daha derin bir seviyede tekrarı konumuz olur.

Değişik yüzlerin, bu karşılıklı ilişkisini ileri götürme derecesi tamamen pratik düşüncelere, varılmak istenen pratik amaçlara ve emrimizde bulunan analiz araçlarına bağlıdır. Örneğin, alelâde bahçıvanlıkta, kimsenin tohumların hayat süreçlerinin ayrıntılarına gitmesine lüzum yoktur. Ama eğer bahçıvan, bitkilerin kontrol edilebilen çeşitlerinin üretilmesiyle ilgileniyorsa, o zaman bitki genetiklerinin iç süreçleri hakkında ne kadar çok şey keşfederse, o kadar başarılı olacaktır. Ve bu süreçler hakkındaki araştırmayı ne kadar ileri'leteceği, elinde hazır bulunan deney tekniği imkânlarına bağlıdır. Örneğin bir insanın en azından bir mikroskobu olmazsa, bitkilerdeki hücre gelişmesi hakkında bir şey bulması mümkün olamaz; şu halde mikroskoplar bulununcaya kadar, kimse, canlı hücreler ve onların süreçleri hakkında bir fikre sahip

olamazdı.

Şeylerin yeterli ve geniş bir tarzda kavranması için, o şeylerin farklı yüzlerinin birbiriyle karşılıklı ilişkisini anlamamız gerektiği temel ilkesinin çeşitli uygulamaları vardır. Burada özel üç uygulama düşünebiliriz. Bunlar sırasıyla, görünüşle gerçek, biçimle öz (madde), ve dış sebeplerle iç sebepler arasındaki karşılıklı ilişkiye ait, uygulamalardır.

Görünüş ve gerçek.

Bir şey, diğer şeyler üzerindeki belli etkileriyle varlığını açıkça gösterir ve bu etkilerle tanınabilir. Tanınmasını sağlayan bu etkilere onun görünüşü diyebiliriz. Şu halde bir şeyin görünüşüyle gerçeğini, yani bir tarafta, o şeyin diğer şeyler üzerindeki karakteristik etkileri, diğer tarafta da onu meydana getiren ve bu etkilerin sebebi olan süreçleri, her zaman birbirinden ayırmalı ve bu görünüşle bu gerçek arasındaki bağlantıyı kurmalıyız.

Diğer hiçbir şey üzerinde etkisi olmayan bir şeyin, hiç tanınmayıp bilinmeyeceği yeteri kadar açıktır; gerçekten böyle bir «şey» den bahsetmek saçmadır. Bu yüzden görünüşle gerçeğin farklılığı ve ilişkisi istisnasız her şeye uygulanır. Son analizde bizler tarafından tanınan, bilinen şeyler üzerimizdeki - duyularımız üzerindeki - etkileri yoluyla tarafımızdan tanınırlar. Onları ışık ve renk, yumuşaklık ve sertlik, ses, tat ve koku görünüşleriyle tanırız.

Eski bir deyişe göre görünüşler aldatıcıdır. Herşeyden önce şeyleri, gösterdikleri görünüşleriyle dü-

şünüp muhakeme etmek zorundayız. Ama eğer şeyleri lâyıkıyle anlamak ve görünüşler tarafından yanlış yola sürüklenmemek istiyorsak, devamlı çabamız, görünüşleri doğuran gerçeği tanımak ve görünüşle gerçek arasındaki ilişkiyi kurmak için gerekli yolları ve araçları bulmak olmalıdır.

Örneğin, güneşin etrafında dünyanın dönüşü, güneşin her gün doğudan doğup gökyüzünde batıya kadar gidip orada battığı görünüşünü doğurur. Bu görünüş gerçekten, yani dünyanın gerçek hareketinden ayrılmalı ve arada ilişki kurulmalıdır. Bunun gibi -işçinin iş gücünü sattığı ve kapitalist için artı değer ürettiği- kapitalist üretim süreci, işçinin hizmetini kapitaliste emek pazarında bu hizmetin getireceği ücret karşılığında sunduğu hissini verir. Üretimde, iki ortak arasındaki bir pazarlık izlenimini veren bu görünüşü -işçi aç kalmamak için bir iş edinmek ve kapitalist hesabına artı değer yaratmak zorunda bulunduğundan- kapitalist tarafından işçinin sömürüldüğü gerçeğinden ayırmak ve o görünüşle bu gerçek arasında ilişki kurmak gerekir.

Görünüşlerin yanıltıcılığı ve bu görünüşlerin daima gerçeğini arayıp, bu görünüşlerin altında yatan gerçeğe bağlamak ihtiyacı, özellikle şundan doğar : Bir taraftan aynı gerçek, çeşitli görünüşleri meydana getirebilir; öbür taraftan, birbirinden çok farklı gerçekler birbirine benzer görünüşleri meydana getirebilirler.

İyi bilindiği gibi, aynı şey değişik görüş açılarından bakıldığında çok farklı görünebilir. Çünkü

o şey, o etkilerin ortaya çıktığı yere ve şartlara göre değişik sonuçlar içinde belirir. Örneğin, aynı derecedeki bir su, içine batırılan elin soğukluğuna veya sıcaklığına göre daha sıcak veya daha soğuk gelebilir. Bunun gibi eğer, kapitalizmin yaşamaya devam eden kalıntılarının kaderleri üzerindeki etkilerine bakarak hüküm verilirse sosyalizm son derece sıkıcı, ezici bir rejim olarak görünür. Oysa, durum işçinin görüş açısından bunun tam tersidir. Gerçekte insanın insanı sömürmesi yok edilmiş, herkesin ihtiyaçlarını karşılamak için şartlar yaratılmıştır ve bir küçük azınlık üzerindeki baskının da sebebi, kapitalizmin yeniden kurulmasına karşı korunmak zorunluğundandır.

Diğer tarafta, az önce söylenmiş örneklerden birini tekrar edersek, güneşin gökyüzündeki görünürdeki hareketi, örneğin ay gibi aslında dünyanın etrafında hareket eden bir maddî varlığın görünürdeki hareketine benzer. Bununla beraber, bu görünüş benzerliğinden varılan direkt sonucun - yani güneş de dünyanın etrafında döner varsayımının- yanlışlığı ispat edilmiştir. Buradaki görünüşün sebebi, dünyanın dönüşüdür. Yine kapitalist ve sosyalist toplumların ikisinde de iş için ücret ödenir. Böylece ücretlerin verildiği günlerde işçilerin hünerlerine ve sosyal durumlarına göre değişen ücretlerin ödenmesi gibi çok benzer bir görünüş ortaya çıkar. Bununla beraber, sosyal gerçek farklıdır : Birinde, ücretler işçinin iş gücünü satmasına karşılık ödenir; diğerinde ise, ücret iş gücü karşılığında ödeme değil yaratılan sosyal üründen bir paydır.

Bu örnekler gösteriyor ki, şeylerin yeteri kadar kavranması için, her halde, görünüşle gerçeğin arasındaki karşılıklı ilişkiyi kurmak gereklidir.

Biçim ve öz.

Bir şey bizzat kendileri süreçlerin sonuçları olan, süreçlerden meydana gelir. Bu süreçler o şeyin kurucu süreçlerini, bileşen kısımlarını ve malzemesini, bir kelimeyle «özünü» meydana getirirler. O şey, bu özden belli bir kuruluşla veya bileşen kısımlarının belli bir karşılıklı ilişki ve karşılıklı etki tarzıyla meydana gelir. Bu belli kuruluşa veya belli karşılıklı etki veya ilişki tarzına, bir şeyin biçimi diyebiliriz. Bir şeyi yeterli olarak anlamak için, böylece, ikinci olarak, o şeyin biçimini ve özünü ayırdetmeli ve bu biçimle özün karşılıklı ilişkilerini kurmalıyız. Biçim, o biçimi benimseyen özün kendine özgü ayırdedici niteliklerine, o şeyin kendi özünden içinde meydana geldiği, kendine özgü şartlara bağlıdır.

Şeylerin özü, esas itibariyle hareket ve değişmedir. Şeylerin özünden söz açmak demek, şeyleri meydana getiren karşılıklı etki ve etki süreçlerinden bahsetmek demektir. Böylece «özün» değişmez ve değiştirilemez bir şey olduğu hakkındaki eski düşünüş, -şeylerin değişmeyen, daimi bir alt tabakası- metafizik düşünüşün, dialektik düşünme tarzında yeri olmayan tipik bir tarzıdır ve değişmeyen şeylerin gerçek dünyada da yeri yoktur. Bunun gibi biçim de, aslında hareketin biçimidir.

Örneğin bir maddî varlık moleküllerden meyda-

na gelir. Molekül süreçleri, onun özünü meydana getirirler. Bu moleküllerin birbirine etki yapış tarzı o maddî varlığın katı, sıvı veya gaz, yani o maddî varlığın aldığı biçimi tayin eder. Böylece katı, sıvı veya gaz, üç hareket biçimidir. Yani molekül süreçlerinde temsil edilen karşılıklı etki tarzlarıdır. Her «öz» çeşidi, şartlara göre şu veya bu biçimde vardır ve bir biçimden diğer biçime geçme yeteneğine sahiptir. Bunun gibi bir toplum, bireysel eylemleri ve karşılıklı etkileri olan bireyler toplamından meydana gelmiştir. Bu bireysel eylemler ve karşılıklı etkiler, toplumun özünü meydana getirir. Bütün bu bireylerin birlikte bir toplum meydana getirmeleri demek, beraberce çeşitli sosyal faaliyetlere, bilhassa sosyal üretime girişiyorlar ve böyle yaparak üretim ilişkilerine giriyorlar demektir. Sosyal üretimin gelişmesinin değişik aşamalarında, değişik sosyal ekonomik biçimler ortaya çıkar; bunlar ilkel komünizm, kölelik, feodalizm (derebeylik), kapitalizm ve sosyalizmdir. Bu sosyal ekonomik biçimler esas itibariyle sosyal üretim biçimleri veya üretim tarzlarıdır. Yani, her toplumu meydana getiren, sosyal üretim süreçlerinin biçimleridir.

Biçim, bir tarafta özün hareketinde bir sınırlama olarak, diğer tarafta, özün hareketinde bir gelişme biçimi olarak belirebilir. Örneğin, kapitalist üretim tarzı, sosyal üretimin gelişmiş bir biçimidir ve aynı zamanda, zaman geçtikçe daha artan bir derecede, sosyal üretimin daha fazla gelişmesi üzerine sınırlamalar koyar.

Görünüşlere bakarak hüküm verirken, şeylerin biçimleri daima özlerinden evvel belli olur. Çeşitli biçim-

lerdeki şeylerin varlığını farketmek kolaydır, ama şu veya bu biçimi edinen bir özün tam ayırdedici niteliklerinin ne olduğunu, biçimin o biçimi alan süreçlerden nasıl meydana geldiğini ve biçimin, bu süreçlerin gelişmesini nasıl etkilediğini bulmak, daima daha fazla araştırmayı gerektirir. Bundan dolayı şeyler hakkında, onları değişmeleri ve karşılıklı etkileri içinde ele alarak, daha yeterli bir anlayış elde etmek için, şeylerin biçimleriyle özleri arasındaki karşılıklı ilişkiyi kurmak ve hesaba katmak önemlidir. Aynı öz, çoğu zaman değişik biçimler alabileceği ve aynı -veya hiç değilse birbirine benzeyen- biçimler çoğu zaman birbirinden farklı özler tarafından edinilip benimseneceği için, bu karşılıklı ilişkiyi kurmak daha da önemlidir. Bundan dolayı, eğer bu meselelerdeki biçim ve öz karşılıklı ilişkilerini anlamazsak, pratikte yanlış sonuçlara sürüklenebiliriz, demektir.

Örneğin, değişik devlet şekillerini ele alırsak, bütün bu devlet şekilleri, belli bir sınıfın veya sınıflar ittifakının egemenlik sürecinin biçimlerinden ibarettir. Devlet şekilleri bu egemenliğin içinde sürdüğü biçimlerdir. İşçi sınıfı ve onun müttefiklerinin egemenliği, kapitalist sınıfın egemenliğinden esastan farklıdır. Ama bu egemenliğin içinde oluştuğu özel şartlara bağlı olarak işçi sınıfının iktidarının icra edildiği devlet şekilleri geniş çapta farklılık gösterebilir. 1917'de Rusya'da sovyet devleti doğdu ama, işçi sınıfının iktidara geçtiği başka ülkeler, başka devlet şekilleri geliştirmişlerdir. Bunun gibi, İngiltere gibi parlâmenter demokrasi ülkelerinde sosyalizm kuruldu diye parlâmenter hükü-

met şeklinin ortadan kaldırılmasına lüzum yoktur. Bu durumda, işçi sınıfının egemenliği, kapitalist sınıfın egemenliği esnasında kurulmuş olan parlâmenter biçimler yoluyla sürdürülecektir. Hem doğada, hem toplumda, çoğu zaman, öz kökten değişirken, biçimin devamlılığı ve diğer tarafta değişik biçimler altında özün devamlılığı yer alır.

Bir tarafta, benzer biçimlerdeki bir şeyin, özü değişmiş bulunduğu için, nasıl olup da çok değişik bir şey haline geldiğini ve bu meydana gelen çok değişik yeni şeyin, bir kaide olarak, bizi bir biçim değişiklikleri serisine nasıl götürdüğünü anlamak ihtiyacını duyarız. Bu, şimdi söylenmiş olan İngilteredeki parlâmenter hükümet meselesine uyar. Diğer taraftan, bir şeyin biçimi değiştirildiği halde, nasıl aslında aynı kalabileceğini ve bunun genellikle nasıl o şeyin işleyiş tarzında değişikliklere yol açtığın da anlamamız gerekebilir. Örneğin Nijerya ekonomisine, Birleşik Afrika şirketinin hâkim olduğu gerçeği, Nijeryanın, sömürge idaresinden, İngiliz Milletler Topluluğu içinde kendi kendini idareye geçmesiyle değiştirilmiş olmaz; bu değişiklik, sonunda, bütün emperyalist egemenliği defetmeyi kolaylaştırabilir ama, şimdilik bu egemenlik yeni bir biçim altında devam ettirilmektedir.

Bu örnekler, sadece biçime değil, ama, bu biçimin içindeki öze de, ve biçimle öz arasındaki karşılıklı ilişkiye de dikkat etmenin ne kadar önemli olduğunu gösteriyor.

Dış sebepler ve iç sebepler

Her zaman için, bir şeyin asıl ayırdedici niteliği ve

içinden geçtiği değişmeler, iç ve dış sebeplerin bir bileşiminin sonuçlarıdır. Bir tarafta, şeyleri meydana getiren süreçlerin sonuçları ve diğer tarafta o şey üzerinde etki yapan başka süreçlerin sonuçları ve başka şeyler vardır. Bu yüzden, değişiklikleri ve birbirinin üzerindeki karşılıklı etkileri içinde şeyleri, yeterli olarak kavramamız için son olarak, onları etkileyen dış sebeplerle iç sebepler arasında bağ kurmamız gerekir.

Örneğin, bir bitki, onun kendine özgü hayat tarzını meydana getiren kendi doğal çevresiyle giriştiği madde alış verişi sürecinin bir sonucu olarak, kendine özgü karakteristik tarzda büyür. Aynı zamanda, çevresinin ayırdedici nitelikleri ve doğal çevresindeki olaylar, büyümesine etki yapar. İç ve dış sebepler arasında kurulan böyle karşılıklı bir ilişki olmadan, organizmaların gelişmesi ve büyümesi anlaşılamaz. Aynı düşünceler toplumun gelişmesine de uyar. Örneğin Rus devrimi, Rus toplumunun içindeki gelişmelerin bir sonucu olarak görülebilir. Ama devrim, Rusya, Birinci Dünya Savaşına katılınca olup bitenlerin sonucu olarak yer aldı. Bunun gibi, Rusyada sosyalizmin sonraki gelişmesi, dış sızma ve saldırılara karşı savunma zorunluğu ile, devamlı olarak değişik biçimler almıştır.

Görünüşlere bakarak hüküm verirken, dış sebeplerin etkileri, daima iç sebeplerden daha evvel belirgin hale gelir. Bir şeyin, bir şey tarafından etkilenmekte olduğunu farketmek ve bu hareketin etkilerini tesbit etmek, kolaydır ama, olup biteni tayin ederken etkilenmiş şeydeki iç süreçlerin nasıl işlediğini tam olarak bulmak daima daha ileri araştırmayı gerektirir.

İç sebepler daima vardırlar ve bir şeyin gelişme imkânlarını bunlar tayin eder ve sınırlandırırlar. Örneğin, yavru kuşlar yumurtadan çıkarlar ve bu olay yumurtanın içindeki iç süreçlerin sonucudur. Yumurtalardaki iç farklılıklar yüzünden tavukların yumurtalarından civcivler, ördeklerin yumurtalarından da ördek yavruları çıkar. Fakat hiçbir civciv veya ördek yavrusu, dış sebeplerin yardımı olmaksızın, yani yumurtanın üzerinde oturan anne kuş veya bir kuluçka makinesi tarafından verilen ısı uygulaması olmaksızın yumurtadan çıkamaz. Eğer yumurta, ısı uygulaması dışında başka etkilere maruz kalırsa, bozulur. Bunun gibi, Sosyalizme de, onu doğurabilecek iç şartlar olmadıkça, hiçbir yerde ulaşılamaz. Fakat sadece bu şartlar da sosyalizm sonucunu vermez. Bu durumlar, ilgili süreçlerin ortaya çıkabilmesi için bir katalizatörün araya konması gerektiren kimyasal reaksiyonlara benzerler. Sosyalist teori ve bu teoriyi kullanacak olan önderlik gereklidir.

Bu örneklerde de ilk bakışta görünen şudur ki, sıcaklık yumurtaların kırılmasına yarar ve güçlü önderlik sosyalist bir oluşu getirir. Dış sebeplerin ötesine bakmayan bazı insanlar, sosyalist hareketin büyümesinin tamamen kışkırtıcıların (ajitatörlerin) çalışmaları yüzünden olduğunu sanırlar. Bu tıpkı, eğer bir kuluçka makinesine taşları koyarak civciv elde etmeye kalkışmak gibi, civcivlerin çıkmasına yalnız ısının sebep olduğunu sanmaya benzer. Belli bir sebebin, daima belli bir sonuç vereceğini düşünmek tamamen yanlıştır. B, sebebin neyin üzerinde etki yapmakta olduğuna bağlıdır. Ama belli bir şeyin, iç sebeplerin işlemesiyle

daima belli bir yolda gelişeceğini sanmak da aynı derecede yanlıştır. Bu, ona etki yapan, gelişmesine etki eden bt gelişimi harekete getiren veya tutan dış sebeplere bağlıdır.

Bu sebepten pratikte, hangi sonuçların mümkün olduğunu ve bunların nasıl elde edilebileceğini bilmek için, iç ve dış sebepler arasındaki ilişkiye daima dikkat etmek lâzımdır.

«Tek taraflı» bir yaklaşmanın yanlışlıkları

Eğer, şeylerin yalnız gerçeğini, yalnız özünü, yalnız iç sebeplerini göz önünde tutarsak, o zaman o şeyler hakkında işe yarar bir anlayışa ulaşamayız. Çünkü şeyleri pratik bir yolla anlamaya çalışırken, aynı zamanda görünüş, dış sebepler ve biçim ile de ilgileniriz. Bu, görünüşten ayrı olarak gerçeğe, bunun iç yüzüne varmaya, biçimden ayrı olarak özün tabiatını tayin etmeye, ve iç sebeplerin dış sebeplerden ayrı olarak işlediğini savunmaya çalışmak, zihnen düşünmekle ve tasavvurla yetinen yani spekülatif felsefenin bazı cinslerinin tipik bir hatasıdır. Çünkü, genellikle gerçeğe, yalnızca nasıl göründüğünü düşünerek, öze nasıl biçimlendiğini, ve iç sebeplere de dış sebeplerin onları nasıl etkilediğini düşünerek varabiliriz.

Bugünlerde, çok yaygın bir hata da sadece biçimleri, dış sebepleri ve görünüşleri düşünmekle yapılmaktadır. Örneğin, İngiliz İşçi Partisi, bu gibi politikaların kesin sonlarının bağlı olacağı kapitalist sistemin iç işleyişini hesaba katmadan vergi indirme ve yükseltmeleri politikaları ileri sürmekte, kapitalist girişimler-

de hisseler satın almakta ve buna benzer şeyler yapmak itiyadındadır. O partinin devlet adamları, parlâmenter usulün bütün biçimlerine bağlılıklarını söylemekte, ama kapitalist iktidarın yerine işçi iktidarını getirmek işini ihmal etmektedirler; o partinin nazariyecileri ücretler, fiyatlar, kârlar, yatırım hadleri ve istihdam seviyelerinden bahsetmekte, ama kapitalist üretim tarzından söz açmamaktadırlar.

Bu, gerçekten, çağımızda sosyal meselelerle ilgili olarak yapılan bir yığın sahte bilimsel tartışmaya özgü, ayırdedici nitelikte bir safsatadır. Sosyal değişmenin iç sebeplerinin, sosyal biçimlerin özünün görünüşlerin altında yatan gerçeğin üstü örtülüyor; geriye ise görünüşlerin, biçimlerin ve dış sebeplerin bitmez tükenmez araştırması ve tartışması kalıyor. Şu veya bu politikanın etkileri, politikanın içinde işlediği toplumun iç süreçlerini düşünmeksizin tartışılıyor, sosyal biçimler ve sosyal kurumlar, biçimleri, oldukları özü düşünmeksizin müzakere ediyorlar. Sosyal süreçlerin yüzeydeki görünüşleri, onları ortaya çıkaran süreçler düşünülmeksizin inceden inceye analiz ediliyor.

Çağdaş positivizm felsefesinin genel bir bilim metodu ve bir teori seviyesine yükselttiği bu yol, görünüşlerin altındaki gerçeği apaçık ışığa çıkarmak değil de, onu örtmek, gizlemek meselesi olduğu için, sömürücü bir sınıf için çok yararlıdır. Tam işte bu, şeyleri tek tarafı ve yüzeyden ele alma ve düşünme yoludur. Bu sözde pozitivist felsefenin bütün amacı, bilginin dış sebeplere, biçimlere ve görünüşlere hasredilmesidir.

Diğer tarafta, dialektik, gerçekten her bilimsel, araştırmanın yaptığı gibi, iç ve dış sebepler arasındaki, biçimle öz ve görünüşle gerçek arasındaki karşılıklı ilişkiyi araştırmak demektir.

ÜÇ

NİTELİK VE NİCELİK

Nicelik ve nitelik arasında, ve bunların özünde var olan bağlantı

Bir konuyu adamakıllı araştırmak demek, onun bütün ayırdedici niteliklerinin, ve niteliklerin ve değişme kanunlarının o şeyi meydana getiren süreçlerden nasıl doğduğunu, kuruluş biçimlerini ve diğer şeylerle olan ilişki ve karşılıklı etkilerinin araştırılması demektir. Böyle bir araştırma yapılınca, şeylerin kalitatif ve kantitatif (niteliğe ve niceliğe değgin) yüzleri arasında ilgi kurulması gerekir.

Şeylerle ilgili her açıklamada, daima kalitatif ve kantitatif belirmeler yer alır. Genel olarak, bir şeyin «ne

cins» olduğunu söylediğimizde kalitatif bir belirleme ve «kaç tane» veya «ne kadar» olduğunu söylediğimizde de kantitatif bir belirleme yapmış oluruz. Kalite, şeylerin direkt gözlemi ve o şeylerin diğer şeyler üzerindeki yakın veya uzak etkileri ve bu çeşit gözlemlerin sonuçlarının karşılaştırılması ile tanınır. Kantite ise saymak ve ölçmekle anlaşılır. Basit bir örnek verelim : Değişik büyüklüklerdeki renkli mermerlerimiz olduğunu farzedelim. Bu şeylere bakarak mermer olduklarını tanırız ve değişik renklerini farkederiz. «Bu kırmızı mermerdir», «bu mavi mermerdir» ve buna benzer şeyler söylemek onlar hakkında kalitatif açıklamalarda bulunmaktır. Eğer onları sayar da «burada on tane mermer var» dersek ve onları ölçer de «buradakiler çok büyük ve ağırdırlar» dersek bu sözler kantitatif açıklamalar olur.

Yüzeysel bir görüş açısından, ilk bakışta, kalitatif ve kantitatif belirlemelerin birbirinden ayrı ve bağımsız olduğu sonucuna varabiliriz. Yukardaki örnekte, kantite ile kalite arasında, özlerinde var olan hiç bir bağlantı yokmuş gibi görünüyor. Böylece, bir mermer kırmızı veya mavi veya büyük veya küçük olabilir ve rengi ile büyüklüğü arasında özlerinde var olan hiç bir bağlantı yoktur. Bununla beraber, konuda daha derinleştiğimiz zaman, nicelikle nitelik arasında bir bağlantı olduğunu anlarız.

İlk olarak nicelikle nitelik birbiriyle öylesine bağlıdırlar ki, nicelik nitelik olmadan, nitelik de, nicelik olmadan belirlenemez. Örneğin kırmızı bir mermeri anlatıyorsak, belli büyüklükteki bir şeyi anlatmış oluyo-

ruz. Bir mermer olma niteliği, büyüklüğün bir çeşit sınırlandırılmasını gerektirir. Yani bir futbol topu kadar veya ancak mikroskopla görünecek kadar küçük olsa idi, ona mermer demiyecektik. Yine kırmızı rengi bile belirtmek tam anlatılacaksa niteliğini belirtmemizi gerektirir : kırmızı renk daha koyu, daha parlak olabilir. Yani kırmızı olmanın bütün anlatılışlarında kantitatif bir elemanı içine alır. Nitelik belirtilmedikçe, hiç bir kantitatif belirleme de anlam taşımaz. Böylece ne çeşit şeyler hakkında konuştuğunu söylemedikçe, şeylerin ne kadar büyük olduğunu, kaç tane olduklarını söylemekte anlam yoktur.

İkinci olarak, her etki ve karşılıklı etki sürecinin sonucu, söz konusu süreçlerin kantitalif yönlerine uygun olarak değişir. Örneğin gayet ağır bir şey, gayet hızlı hareket ediyorsa, böyle bir şeyin yolu üzerinde karşılaştığı diğer şeylerle çarpışmasının sonucu, daha az kütlede ve hızı daha az olan bir şeyin diğer şeylerle olan çarpışmasının sonuçlarından farklıdır. Gördüğümüz gibi her şeyin bütün ayırdedici nitelikleri, o şeyi yapan süreçlerin ve diğer şeylerle olan karşılıklı etki süreçlerinin sonuçlarıdır. Şu halde, belli ayırdedici nitelikte ve belli nitelikleri olan bir şey, sadece, onu yapan süreçlerin kantitatif yüzleri ve ilişkileri, bu ayırdedici nitelikte ve nitelikte bir şeyi meydana getirecek durumda oldukları müddetçe var olabilir. Eğer kantitatif değişmelerin sonucu olarak süreçler arasındaki bu kantitatif denge ve orantı değişirse, o zaman, o şeyin nitelikleri hatta bütün ayırdedici nitelikleri değişir.

Örneğin katı bir maddî varlık, atomik süreçlerin

dinamik ilişkileri, o maddi varlığı meydana getiren atomlar, tamamen kararlı bir mekân düzenine sahip oldukları zaman var olur. Bu atomik bileşenlerin iç hareketinde, bir artışın sonucu olarak bu düzen değişirse, o zaman o maddi varlık erir ve katı olma olanağına sahip olmaktan çıkar. Yine bir kimyasal molekül içinde elemanları, belli orantıda birleşmiştir. Eğer bu orantılar değişirse, o zaman meydana gelen molekülün kimyasal niteliği de değişmiş olur. Böylece, organik maddelerin moleküllerinde, bir karbon atomunun eklenmesi veya çıkarılması her zaman bir kimyasal değişiklik meydana getirir.

Bundan dolayı şeylerin kalitatif yüzlerini anlamak için, -yalnız değişik nitelikte şeyleri tanımak değil, ama nasıl var olduklarını ve nasıl değiştirilebileceklerini de anlamak için- her niteliğin, bir şeyin kurucu süreçlerine içinde ve diğer şeylerle olan ilişkileri içinde, belli bir nicelik dengesine veya orantıya dayandığını, onun ürünü olduğunu anlamak daima önemlidir.

Bütün bilimlerin amacı, böyle bir anlayışa ulaşmaktır; ve her bilimsel araştırmanın, nitelikleri, ölçüleri ve orantıları göz önünde tutmasının ve bunu gerektirmesinin de nedeni budur.

Kantitatif (niceliğe değgin) değişimler, kalitatif (niteliğe değgin) değişmeler meydana getirirler.

Şu halde bir şeyin içinde olan ve onu etkileyen kantitatif değişimler, belli bir noktadan öteye devam edince o şeyin niteliğinde de değişiklikler meydana getirirler. Kantitatif değişiklik, eski niteliğin dayandığı kantitatif dengenin değiştiği noktaya vardığı zaman,

yeni bir nitelik ortaya çıkar.

Bu noktada, sırf kantitatif değişmenin sürekliliği evvelce var olmayan yeni bir niteliğin çıkmasıyla birdenbire kesilir. Bu noktada yeni değişim kanunları ortaya çıkar, yeni sebepler işlemiye başlar ve yeni etkiler meydana gelir. Yeni bir niteliğin doğması, nisbeten ani olur. «Kalitatif sıçrama» denilen şey yer alır. Örneğin kaynama derecesine kadar ısıtılınca, su birdenbire kaynamağa başlar; bir bebek rahimde büyüyünce doğum süreci hemen başlar; veya toplumda çatışmalar belli bir noktaya kadar keskinleştiği ve devrimci düşünceler yığınları yeter derecede kavradığı zaman, derhal kesin bir devrimci değişiklik başlar.

Bunu takiben kalitatif değişmenin ve eski niteliğin yerine yenisinin almasının tamamlanması, durumun kendine özgü şartlarına bağlı olarak yavaş veya hızlı, pürüzsüzce veya şiddetli bir şekilde yer alabilir.

Bazı hallerde yeni bir niteliğin doğuş şartları öyledir ki, bu yeni, birden ve tamamen eskiyi yıkar ve onun yerine geçer. Birçok kimyasal reaksiyonlarda veya sosyal bir devrimde, önceden bağımlı olan bir sınıfın yeter derecede kuvvetlenince bir darbede ve tamamen iktidarı ele geçirmesinde durum böyledir. Fakat başka hallerde değişme «yeni niteliğin elemanlarının yavaş yavaş birikmesi ve böylece eski niteliğin elemanların yavaş yavaş yokolmasıyla» yer alır.

Fakat bir nitelik değişmesinin tamamlanma tarzı ne olursa olsun, bu değişimin nasıl yer aldığını etraflıca anlamak - ve böylece bu çeşit değişmeleri kontrol edebilmek için - daima şeylerin ilgili kantitatif ve kali-

tatif yüzlerini ve bu yüzlerin özünde bulunan bağlantıyı hesaba katmalıyız. Kalitatif değişmelerin, kantitatif değişmeler tarafından nasıl meydana getirildiğini anlamak için nitelikleri, kantitatif ilişkileri göz önünde tutarak anlamalıyız.

Örneğin, belli bir cins şeylerin varolması çevrelerinde, onların var olmaları için gerekli şartların nicesel bir birikiminin varlığını gerektirir. Böylece, canlı organizmaların ilk defa varolmaları için, çevrede canlı hücreleri meydana getiren kimyasal reaksiyonlar karmaşığına girecek yeter ölçüde serbest karbon atomunun bulunması lâzımdır. Kapitalist toplumun doğması için, kapitalist girişimleri başlatacak yeter ilkel sermaye birikimi ve yeter serbest işçinin bulunması gerekiyordu. Sosyalizmden sosyalizmin daha yüksek aşamasına erişebilmek için, üretimin, «herkese ihtiyacına göre» ilkesinin uygulanmasına imkân verecek kadar genişlemiş bulunması gerekir.

Yine herhangi bir yapı veya plân girişimi, üründeki istenen niteliklerin bağlı olduğu kantitatif ilişkiler hakkında bilgiye ihtiyaç gösterir. Yeni bir uçak tipi tasarlayan bir mühendis, uçağının uçacağı hızı ve en fazla yüksekliği hesaba katmalıdır. Köprü inşa eden bir mühendis, o köprünün taşıyabileceği en fazla yükü hesap etmelidir. Sosyalist plâncılar, tüketim malları üretiminin genişlemesi bakımından, üretim araçları üretimin hangi oranlarda genişlemesi gerektiğini işleyip ortaya koymalıdırlar.

İstenen bir kalitatif değişmeyi meydana getirmek için, daima, istenen amaca varmak için ne gibi kanti-

tatif değişikliklerin lüzumlu olduğunu bilmek gerekir. Maden tasfiyeciliği uzmanları, ocaklarının ısısını ayarlamalıdırlar; kimya mühendisleri kimyevi maddelerini uygun orantıda birleştirmelidirler ve sosyal değişmeleri meydana getirmeyi arzulayanlar bu amaç için gerekli kuruluşları kurmalı ve bunları güçlendirmelidirler ve yapmayı istedikleri değişiklikler için gerekli faaliyet miktarını arttırmak yolunda yapabilecekleri şeyi yapmalıdırlar.

DÖRT

ÇELİŞME

İç çelişmeler ve çelişik ilişkiler

İlgilendiğimiz şeylerin hepsi, belli bir zaman süresinde, belli bir karakteristik etki tarzını ve diğer şeylerle karşılıklı etkiyi sürdüren birbirine kilitlenmiş süreç sistemleridir. Dünya, ay ve yıldızlar, yer yüzündeki maddi varlıklar, bitkiler, hayvanlar, insanlar ve toplumlar hep böyledir. Böyle bir sistemin varlığının devamı, belli bir cins sistem olarak devam etmesi : a) kısımları arasında belli bir ilişkinin devamına ve belli bir kuruluşun ve onu meydana getiren süreçlerin nicesel dengesinin sürmesine b) çevresinde onun için gerekli olan tabii ortamı bulmakta devamına bağlıdır. Bu

şartlar sağlandığı müddetçe, bir sistem temelli bir değişmeye uğramadan var olmaya devam´eder ama, eğer bu şartlar sağlanmaz olursa o zaman o sistem temelden değişir ve yokolur veya yıkılır.

Bir sislmin içinde, belli bir noktadan öteye devamları, o sistemin dayandığı iç ilişkilere karşı çıkacak süreçler bulunursa, o zaman o sistemde bir «iç çelişme» iç tezat var denebilir. Örneğin, bir maddi varlığın varlığının devamı, molekülleri arasındaki çekim kuvvetlerinin, bu moleküllerin kendi iç hareketlerinin doğurduğu uzaklaşıp ayrılma eğilimini karşılamaktaki devamına bağlıdır. Eğer iç hareket artar da belli bir sınırı aşarsa, o zaman o maddi varlığın bağlı olduğu kuvvetler dengesi ve iç nicesel ilişkiler altüst olur. Böylece bir maddi varlık, iç çelişmeleri olan bir sistemdir, bir «zıtlar birliği» meydana getirir. Devamı, o ortamda, o sistemin varlığının devamı için gereken şeylerin varlığına karşı olan süreçler ihtiva eden bir ortamda, bir sistem var ise, o sistemle çevresi arasında bir çelişme var demektir.

Bu çeşit çelişmeler neyi içerirler (tazammun ederler)? Bunlar ya bu çelişmeleri doğuran sürecin devamını -ki bu durumda sistem ergeç bazı temelli değişmelere uğrar veya yokolur- ya da sistemin iç ilişkilerinin sıkı duracağını -ki bu durumda da sürecin devamının önlenmiş veya kontrolde tutulmuş olduğunu- içerirler.

Şu halde bir çelişmenin varlığı, bir çeşit gerginliğin, bir çeşit çatışma veya mücadelenin varlığını içerir. Bu durumun sonucu, etki altındaki sistemin var ol-

makta devam etmesi veya temel bir değişikliğe uğraması ya da yıkılması olur. Söz konusu sistemin içinde ve bu sistemin çevresiyle karşılıklı etkileri ve ilişkileri içinde, bu değişikliğin olmasına yardım eden bazı şeyler ve bu değişikliğe karşı duran bazı şeyler, doğan yeni bazı şey ve buna karşı direnen bazı eski şeyler vardır.

Çelişmenin Evrenselliği

Her sistem daima çelişmeleri ihtiva eder. Sistemin varlığı, süreçler arasındaki belli, iç ilişkilerin ve kendisi ile kendisini çevreleyen şeyler arasındaki ilişkilerin muhafazasına bağlıdır. Bu yüzden, belirli bir noktanın ötesine geçen gelişmeleri, sistemin muhafazası için gerekli şartlara karşı çıkan süreçler daima vardır. Bu çelişmeler, uzun bir zaman sistemin kararlılığını sağlamak için yeterli kontrol altında tutulabilirler. Ama ne olursa olsun, her sistem bir çelişik birliktir ve olayların gizli çelişmeleri ortaya koyacakları zamanı beklemektedirler. Hegel'in her zaman dediği gibi, bütün şeyler çelişmeleri ihtiva ederler ve bundan dolayı yokolmaya mahkûmdurlar.

Bütün görünüşleriyle yok edilmez ve değişmez görünen şeyler bile varlıklarının gerekli şartları düşünülürse bu görünüşlerini yalanlarlar. Örneğin yamaçtaki bir granit kitlesini alalım. Bu kitle, gelip geçenlere değişiklikten etkilenmeyen, devamlı bir şey gibi görünür. Bu böyle olduğu halde, onun her zaman orada olmadığını ve sonuna kadar orada kalmayacağını biliyoruz. İlk olarak bir jeolojik arazi yükselişinde ortaya çık-

tı, içinde çözülüp dağılma süreçleri vardır ve devamlı olarak çevresindeki kimyasal mekanik kuvvetler tarafından yıpratılmaktadır. Böylece hiç bir insan veya tabiat etmeni, onu değiştirmek için müdahale etmese de, kendi, çözülüp dağılmasına yarayacak kendi içinde taşıdığı kuvvetler ve çevresinin bu kaya yığını üzerindeki etkileri kesin olarak onu değiştirecek ve parçalayacaktır.

Bu örnek, evren ölçüsünde uygulama alanı bulan, çok genel bir ilkeyi, yani bir şeyi tam olarak anlamak için, onun nasıl ve hangi şartlar altında meydana geldiğini ve varlığındaki çelişmeleri, iç çelişmelerini ve diğer şeylerle olan ilişkilerindeki çelişmeleri araştırmak gerektiğini anlatır.

Özel şeylerin kendine özgü çelişmeleri

Bir şeyin ayırdedici niteliğini teşkil eden özel çelişmeleri ve bu çelişmelerin işleyiş yolu, o şeyin meydana geldiği şartlardan doğar ve o şeyin sonraki macerasına uyarak değişir. Bir şeyin uğrayabileceği temelli değişiklikler ve sonunda yok olabileceği yollar ve yine karakteristik yaşama tarzı ve diğer şeylerle karşılıklı etki tarzı, karşılaşabileceği ve onu etkileyebilecek çeşitli şartların ve faaliyetlerin onun üzerindeki etkileri, bütün bunları o şeyin kendisine özgü mahiyeti tayin eder.

Bütün maddi varlıklarda bileşme süreçleri vardır ki o maddi varlığın bileşenleri bununla bir arada dururlar, ve o maddi varlık belli bir maddî varlık olarak kimliğini muhafaza eder. Bütün bu maddî varlıklarda

aynı zamanda çözülüp dağılma süreçleri de vardır. Bunlar o maddi varlığın ilk olarak meydana gelmiş olduğu zamanki şartlardan doğarlar ve o maddi varlığın nasıl dış etkilerle etkileneceğini, nasıl değiştirileceğini, ne kadar kararlı ve dayanıklı olduğunu ve sonunda nasıl değiştirileceğini veya çözülüp dağılacağını düşünürken, bu süreçler hesaba katılmalıdır.

Örneğin suya ısı verip kaynatmak gibi çok bilinen bir süreç, ısının molekül hareketini arttırmadaki etkisine dayanır. Bu ısının etkisi birbirinden ayrı moleküllerin esas kütleden kendilerini ayırma eğilimini arttırır ve suyun kaynaması da bu eğilimin üstün geldiğinin ifadesidir. Kaynama noktasına getirilen su, çok çabuk kaybolacaktır ve buhar haline geçecektir. Herhalde bu iş daima buharlaşma yoluyla olacaktır. Su kitlesi, daima buhar haline gelme süreci içindedir ve bir dış kaynaktan tekrar doldurulmadıkça, vakit gelince gözden kaybolacaktır. Suyun varlığında bulunan çelişmeleri bilmeden bile bu süreç anlatılabilir. Fakat onu, nasıl ve neden meydana geldiğini anlamak, yani maddenin özünü bulmak ve yalnızca görünüşleriyle anlatmamak demek, bu çelişmeleri araştırmak demektir. Şeylerin özünde var olan bu gibi çelişmeler, esaslı ve bilimsel araştırmalarda incelenir ve bulgular ortaya konurken, çelişme terimi kullanılsın kullanılmasın, açıklanırlar.

Birçok inorganik şeylerin bağıntılı (izafi) kararlılıklarıyla karşılaştırılırsa, dünya yüzünde yaşıyan bütün canlı organizmalar ve insanların yarattığı toplumlar, son derece değişkendir. Hayatı ve toplumu anlamak, böylece hayat ve toplum bakımından amaçları-

mızı formüle etmek ve gerçekleştirmek için biz bu çelişmeleri anlamak zorundayız. Canlı organizmaların ve toplumların kendilerine özgü çelişmeleri vardır.

Çanlı bir organizma, çevre ile devamlı bir malzeme değişimi (mübadelesi) ile, hayatı için gerekli şeyleri elde ederek ve karşılaştığı şartlara kendini devamlı bir şekilde uydurarak yaşar. Bir canlı varlığın hayatı kendi özünü yapan ve yıkan bir çelişmeli birliktir, ve bu canlı varlığın içinde yaşadığı doğal ortamdan, hayatı için gerekli şeyleri elde ederek ancak var olabildiği çevreyle ilişkisi, çelişmeli bir ilişkidir. Öyle ki, bu canlı varlık, kendisine gerekli olanları elde etmek ve zararlı olanlardan sakınmak için, devamlı bir çaba sarfeder. Organizmaların yaşamaları ve ölmeleri, sağlıkları, hastalıkları, değişmeleri, varlıkları ve evrimleri yalnız tabiatlarında mevcut olan bu çelişmeler içinde anlaşılabilir.

İnsanlar, elleri ve beyinleri gelişmiş olduğu için, ihtiyaçlarını elde ederken ve çevrelerini, kendilerinin muhtaç oldukları şeyleri verecek tarzda değiştirirken, faydalanacakları aletleri yapmayı öğrenmiş bulunan hayvanlardır. İnsanlar beraber çalıştılar ve bunu yaparak sosyal kuruluşlara girdiler ve sosyal bağ kurmak için birbirleriyle konuşmayı geliştirdiler. İnsan toplumlarının meydana gelmesiyle, yeni sosyal çelişmeler ortaya çıktı : Üretim sürecinin ayırdedici nitelikleri ve bu sürecin içinde yer aldığı sosyal ilişkiler arasındaki çelişmeler, değişik sosyal grup ve sınıfların arasındaki çelişmeler, bir toplum ile onunla beraber mevcut olan diğer toplumlar arasındaki çelişmeler, çeşitli insan

grupları tarafından benimsenen düşünceler ve amaçlar arasındaki çelişmeler doğdu. İnsan toplumlarının tarihi, bu gibi çelişmelerin gelişmesi ve çözülmesinin tarihidir.

Çelişmelerin keşfi

Bir şeyin varlığını meydana getiren süreçleri ve o şeyin diğer şeylerle karşılıklı etki süreçlerini araştırmaya giriştiğimiz zaman, bu araştırma, bu süreçlerin içindeki kendine özgü çelişmeleri ortaya çıkarır. Bu sebeple o şeyin esas değişkenliğini ve kararsızlığını ortaya kor. Böyle bir araştıma, onu diğer şeyler bakımından şimdiki durumunda değişmez, sabit olarak değil ama var olan, birçok değişmelerden geçen ve sonunda yokolması ve diğer şeylere yerini bırakması gereken bir şey olarak meydana çıkarır.

Bazı şeyleri değişmez, sabit ve daimi olarak görenler, sadece yanıldıklarından veya bunları tam olarak araştırmayı istemediklerinden böyle görürler. Bu araştırmayı yapmış olsalardı, şeylerin tabiatında mevcut olan çelişmeleri keşfedeceklerdi.

Örneğin eski yunanlıların çoğu, güneş ve yıldızların değişmez ve bozulmaz olarak ebediyen gök kubbede kendi çizdikleri sabit yörüngede döndüklerini düşünürlerdi. Gerçekten Aristo, ayın altındaki herşeyin değişir, kararsız olduğunu, ama ayın çizdiği yörünge ötesinde herşeyin değişmez olduğunu söyledi. Yine de bilim, yıldızların mahiyetleri ve hareketleri hakkında bazı şeyler bulmaya başlayınca, bunların çürüyüp yokolmaya tabi oldukları apaçık ortaya çıktı.

Yıldızlar, bizim hayat süremiz ile karşılaştırılınca, çok uzun ömürlü oldukları halde, ayrı ayrı ve hep birden yavaş değişmelere olduğu kadar, çabuk ve şiddetli değişmelere de maruz, kararsız maddi varlıklardır.

Bunun gibi, idarecilerin, politika, sosyal kurumlar ve ekonomi üzerine teoriler yürütmeye ilk başladıkları kölelik toplumundan bu yana, her sosyal sistemin savunucuları, o sistemi, bazı iyileştirmelere yatkın olsa da değişmez, kalıcı bir sistem olarak gösterdiler ve başka türlü olamıyacağını savundular. Gene de, her sosyal sistem, kendi çelişmelerini ve kendisini sona erdirecek güçleri içinde taşımıştır. Sosyalistler herşeyden önce kapitalizmin çelişmelerini anlamakla ilgilenmelidirler, ta ki bu çelişmelerin sosyalist topluma ulaşmak suretiyle çözümünü hızlandırabilsinler.

Sosyalizme doğru ilerlemek için, neyin arttırılması ve neyin azaltılması, neyin neye üstün gelmesi gerektiğini anlamak, bunun için de kapitalist toplumun kendine özgü çelişmelerini yakından analiz etmek gerekir. Sosyal üretim ürünlerinin kapitaliste mal olması, sosyal üretimin herkesin yararına plânlı bir yolla gelişmesine engel olur. Bunun anlaşılması temelde yatar. Bu engel kaldırılmalıdır ve bu demektir ki, bu engeli sürdüren politik güç, yani kapitalist sınıfın devlet mekanizması üzerinde etkisi vasıtasıyla sağladığı güç yenilmelidir. Sosyal dönüşümün ileri götürülebilmesi için, toplum üzerinde sermaye egemenliğinin yerini, emek egemenliği almalıdır.

Bunlar bilimsel sosyalizmin, kapitalizmin ve kapitalist toplumun kendine özgü çelişmelerinin incelenme-

sinden çıkardığı sonuçlardır. Diğer taraftan, bugünün işçi hareketinin sağ kanadındaki politik oportünizm, bu çelişmelerin varlığını görmemezlikten gelmeyi tercih ediyor. Bir zamanlar İngiliz fabianları, sosyalizmin birden ve tamamen değil, ama yavaş yavaş gelebileceği yolundaki görüşlerini açıklamak için «tedriciliğin kaçınılmazlığı» deyimini kullandılar. Bununla beraber asıl mesele sosyalist toplumun ne kadar çabuk veya ne kadar tam kurulabileceği değildir, tabiî ki bu bir aşamalar serisinden geçer ve zaman alan bir süreçtir. Asıl mesele, süreç başlatılmadan evvel çözülmesi gereken çelişmeler ve yenilmesi gereken engeller meselesidir. Fabianların kaçındıkları, işte bu meseledir.

Sosyalistler, bir de sosyalist toplumun içinden doğan çelişmeleri anlamakla ilgilenirler. Bu ilgilenmedeki amaçları, daima insan ihtiyaçlarının daha tam tatmini ve insan potansiyelinin daha tam gerçekleşmesine doğru ileri gidişin yollarını ve araçlarını bulmaktır. Bilimsel sosyalizmin yirminci yüzyıldaki önemli uygulayıcısı, dialektikten ve dialektiğin topluma uygulanmasından bahsederken şöyle diyordu: «Bu, tamamen, sosyalist dönüşümün, doğal tarihsel bir gelişme süreci olarak görülmesine varır... Dialektik metot denilen şey, sosyolojideki bilimsel metotdan başka bir şey değildir.»

Bütün tabiat ürünlerinde var olan çelişmelerin gittikçe daha fazla keşfi için ve böylece tabiattaki değişme, karşılıklı etki ve gelişme kanunlarının anlaşılması için kurulan bilimsel analiz kategorileri, aynen bilimsel sosyalizmde de toplumun anlaşılması için kul-

lanılmıştır. Bilim, daima, bütün tabiat ürünlerinin özünde var olan çelişmelerin keşfi demektir. Bu, toplumda da böyledir, çünkü bizzat toplum inorganik maddenin canlı maddeye ve inorganik maddi varlıkların insana evriminin (tekâmülünün) ürünüdür.

MATERYALİZM

BİR

TEORİ ve PRATİK

Şeyler hakkında düşüncelerimize biçim verirken ve onların nasıl meydana geldikleri, değişme ve birbirine etki kanunlarının neler olduğu hakkında teoriler kurarken, amacımız, dünyanın gerçeğini elimizden geldiği kadar kavramağa ulaşmaktır. Öyleyse, dünya hakkında sadece aldatıcı hayaller kurmakta değil de, şeylerin gerçeğini kavramanın peşinde olduğumuzu nasıl temin edebiliriz? Bizi, bu doğru iz üzerinde tutmaya yardım edecek ilkeler veya kaideler var mıdır? Bu soru bizi dialektikten materyalizmin temel niteliklerine götürür.

Gözlem ve eylem

Düşüncelerimizin gerçekçi olması için, bunlar, tahminlere, spekülasyonlara veya peşin düşüncelere değil de, şeyler hakkında bulgularımıza dayandırılmalıdır. Fakat şeyler hakkındaki bulgularımızı nasıl «keşfederiz», nasıl buluruz?

Bu önemli soruya verilecek cevabın başlangıcı şudur ki, şeyler hakındaki bulgularımızı, duyularımızı kullanarak elde ederiz. Eğer bir tepenin öbür tarafında ne olduğunu bulmak istiyorsak, birisinin o tepeye tırmanıp bakması gerekir. Eğer bir kitapta ne yazdığını anlamak istiyorsak, birisinin o kitabı açıp okuması gerekir. Şeyler hakkında bütün bilgiler, duyularımızın beyinde yaptığı etkilere, duyularımızın tanıklığına ve gözleme dayandırılmalıdır. Eğer göremez, duyamaz, dokunamaz, koklayamaz veya tadamazsak, etrafımızda olup biteni anlamak için hiç bir aracımız yok demektir. Yani yaşayabiliriz ama, bu hayat bir bitkininki gibi olur.

Bununla beraber, bütün bilgilerin gözleme dayandırılması gerekir. Şeyler hakkında, onları gözlemeden bir bulgu elde edemeyiz demek, şeyler hakkında, sadece ve ancak onları gözlemek suretiyle keşifte bulunabiliriz, demek de değildir. Çünkü, sadece pasif bir gözlemci, gerçekte, çok az şey bulacaktır. Örneğin, bütün hayatında pencere önünde oturup her gördüğünü not etmekten başka bir şey yapmamış bir insan düşünün. Çeşitli şeyler görecek, ama bu gördükleriyle ilgili pek az bulgu elde edecektir. Örneğin, belli bir şekildeki şeylerin kendi görüş sahasından geçtiğini not

edebilir, ama bu şeylerin kuşlar olduğunu keşfetmesine imkân yoktur. Gördükleri hakkında bir şey bulması nasıl mümkün olur? Bunu yapmak için kendini harekete getirmeli ve dışarı çıkıp faal bir şekilde araştırmalıdır. Diğer insanlar gibi, faal bir hayat sürmeye başlamalıdır. Yalnız penceresinin önünde oturduğu müddetçe, bütün bileceği gerçekler «şöyle bir şekil gördüm» veya «şöyle bir ses duydum»dan ibaret olacaktır; bilgisi yalnız ve ancak kendi gözlemlerinin sınırları içinde kalacaktır.

Dublindeki Trinity kolejinden George Berkeley'in Onsekizinci Yüzyılda kurduğu bir felsefe okulunun bütün filozofları, felsefelerini, kendilerini böyle yalnız başına yaşayan, pasif gözlemciler olarak farzetmeleri esası üzerine dayandırmışlardır. Böylece, onlar, her kişinin bilgisinin, kendi duyularının beyinlerinde yaptığı etkiler sınırı içinde kapalı kaldığı ve kimsenin kendi duyularının beyinlerinde yaptığı etkilerden başka bir şeyin varlığını iddiaya hakkı olmadığı sonucuna vardılar. Vardıkları bu sonuç, mantıkî olarak başlangıç noktalarına uyuyor. Bu felsefede yanlış olan, bu sonucu veren mantık değil, ama başlangıcın saçmalığıdır.

Şeyler hakkındaki bulgularımız, gerçekten gözlemlere dayanmalıdır. Fakat bu sonuçlar çoğunlukla pratik faaliyetin içinde yapılacak gözlemlerden çıkarılacak sonuçlardan ibarettir. Şeyler hakkında bulgular elde etmek için, onlarla pratik faaliyetlerimiz içinde temas kurmamız, sonuçlar çıkarmamız ve bu sonuçları daha fazla pratik faliyetten elde ettiğimiz daha fazla gözlemlerin ışığında düzeltmemiz, kontrol etmemiz ve

genişletmemiz gerekir. Şeyler hakkında bulgular elde ettiğimiz yol, gerçekten budur. Bilgimizi, son derece karmaşık bir gözlem süreci vasıtasıyla vardığımız sonuçları, yeni gözlemlerle kanıtlayıp sağlayarak, pratik faaliyetimiz içinde ediniriz.

Sosyal pratik ve sosyal bilgi

Gözlemden sonuçlar çıkarmak için, şeylerle olan pratik temasımızı genişletmek ve daha fazla şeyi gözlemek, pratik ödevleri yapmak, deneyler başarmak ve varılan sonuçları doğrulayacak veya yanlışlığını ortaya koyacak denemeler bulmak her zaman gereklidir.

Etrafımızdaki dünya hakkında «günlük» (alelâde) denilebilecek bilgimiz, bu şekilde elde edilir. Daha özelleştirilmiş, uzmanca «bilimsel» bilginin de edinilmesi böyle olur. Örneğin çeşitli madenler elde edip bunları testlere tâbi tutar, üretir, değiştirir ve pratik metalurji çalışmalarında birleştirerek, madenlerin vasıflarını keşfederiz. Bilim aletleri ve araçları yaparak, ve molekül ve atom süreçleriyle pratik temasa geldiğimiz ve sonuçlarını gözlediğimiz deneyler yaparak, atom ve moleküller hakkında bulgular elde ederiz.

Bundan fazla olarak, şeyler hakkında araştırma faaliyeti esas itibariyle sosyaldir. Eğer herkes, kendi, bir şey keşfetmeye mecbur olsaydı, kimse ilerleyemezdi. Bunun gibi, eğer, sizden ve benden, kimseden yardım görmeden, kendi gayretimizle bulduklarımızı rapor etmemiz istense, bu raporlar çok zayıf olurdu. Fakat işbirliği halinde, birlikte çalışan ve iş yapan, ve birbirlerinin vardıkları sonuçları kontrol edenler, çağ-

lar boyunca, çok şey keşfettiler. Böylece bir sosyal bilgi toplamı meydana getirilmiştir. Bu bilgi toplamı, kitaplarda ve benzer başka kayıtlarda korunmuş, düzenlenmiş ve kullanılabilir bir hâle getirilmiştir. Bu kitap ve kayıtlardan herkes gereken bilgiyi edinebilir ve bu bilgi toplamının genişlemesine herkes katkıda bulunabilir.

Sosyal pratikte, insanlar devamlı olarak, yeni şeyler ve şeylerin kullanışlarını bularak, üzerinde yaşadıkları dünya ile taze ilişki noktaları kuruyorlar. Pratik sosyal faaliyetin sahası genişledikçe, insanların bilgisi de genişliyor. Gelişen tatbikatlarında, insanlar kendileriyle ve onları çevreleyen şeylerle milyonlarca ilişki noktaları buluyorlar ve bu ilişkilerin her biri, bilgi toplamına bir ilâve oluyor. İnsanların bilgi sahasını, insanların pratik faaliyetlerinde kurdukları gerçek ilişkilerin çeşitliliği tayin eder. Deney sahamızı genişlettiğimiz kadar, bilgi sahamızı da genişletmiş oluruz. Ama gene de pratikte ne ile henüz ilişki kurmadığımızı bilemeyiz.

Aynı zamanda, bilgi ilerledikçe, insan tecrübesinin de gücü ve sahası ilerlemiş olur. Şeyler hakkında bilgi, bizim o şeylerle olan pratik ilgimizin sonucu ve özetidir; bu bilgi aynı zamanda, daha ileri pratik faaliyetimizin çıkış noktası, rehberi ve yöneticisidir. Bu daha ileri pratik faaliyetimiz, bizi yeniden daha fazla bilgiye götürecektir. Örneğin, insanlar, mekanik aletler yapma tatbikatında mekanik kanunlarını ve maddî varlıkların mekanik niteliklerini öğrendiler; ve bu bilgi, bu tatbikat esnasında dikkatli gözlemler vasıta-

siyle denenmiş ve genişletilmişti. Daha fazlası bulundukça daha fazla şey yapılabildi. Bunun gibi, insanlar, maddenin elektriğe ait nitelikleri hakkındaki bilgiyi, ilk olarak, elektriğe ait basit araçlar ve makineler kurarak elde ettiler. Bu şekilde edinilen bilgi, daha ileri teknikleşmede uygulandı, böylece daha fazla bilgiye yol açtı. Bugünkü Sub-Atomic süreçler hakkında bilgimiz, daha önceki bilgi kullanılarak yapılmış olan karmaşık aletlerin kullanılışı sayesinde kazanılmıştır.

Materyalizmin temeli, şeylerle olan pratik temasımızdan o şeyler hakkında elde ettiğimiz bulgulara dayanır; bu bulgularımızı o pratik temas içindeki gözlemlerden kazanır, bu sonuçları daha ileri pratiğin ve daha ileri gözlemlerin ışığında deneyerek ve kontrol ederek çıkarırız.

İKİ

MADDE ÂLEMİ

Gerçekler ve Teoriler.

Her teori, her araştırma, daima özel gerçeklerden başlar ve amacı, bu gerçekler hakkında bazı izahat vermek, bunlardan sonuçlar çıkarmak, bunları açıklamak, sebeplerini bulmak, bunlara karşı bir davranış kurmak ve bunlarla ilgili olarak neleri yapıp, neleri yapamıyacağımızı göstermektir.

Herhangi bir teori ortaya çıkmadan önce, teorilerin çıktığı özel şeylerle bir ilk temas daima mevcut olmalıdır. İnsanlar bir şeyler düşünmeden evvel, çevrelerindeki özel şeylerle ilişki kurmalı ve duyularını kullanarak bu şeyler hakkında bilgi toplamalıdırlar.

Her teori kurma faaliyeti, duyularımızı kullanarak öğrendiğimiz şeylerle başlar. Böyle bir faaliyet, pratiğin ve gözlemin doğruladığı, göze çarpar gerçeklerden hareket eder. Bu gerçekler hiçbir zaman şüpheli değildir. Bunlar maddî dünyanın gerçekleridir. Yani mekâna ve zamana ait şey ve süreçlerle alâkalıdırlar, ki bu süreç ve şeylerin niteliklerini duyularımızla tanırız. Mesele, sadece, bunlar hakkında ne çeşit bir açıklama yapılması gerektiği ve bu gerçekleri içine alacak ve sebeplerini gösterecek ne çeşit bir teori ileri süreceğimizdir.

İki çeşit teori vardır ve aralarındaki fark, bu teorilerin içine sokulan kavram çeşitlerinden doğar. Bir tarafta varlıkları ve nitelikleri pratik ve gözlemle denenebilen şeyler ve süreçlerle uğraşan teoriler vardır. Diğer tarafta ise, içlerine varlıklarının ve niteliklerinin pratikle veya gözlemle denenmeleri imkânsız olan şeylerin ve süreçlerin kavramları sokulmuş olan teoriler vardır.

Örneğin bir insan, organik bir varlıktır ve maddî süreçlerin ürünüdür; önceden mevcut bulunan bir biçimin madde üzerine basılması veya cansız çamura bir ruhun girmesi ve ona hayat vermesi değildir. Gök gürültüsü ve şimşeklerle dolu bir fırtına, atmosferdeki elektriğe ait bir kargaşalıktır; yoksa ölümsüz tanrıların gazabının bir tezahürü değildir. Kapitalist sistem, sosyal üretimin gelişmesinin belli bir safhasının sonucudur, sonsuz hak ve doğruluk ilkelerinin gerçekleşmesinin sonucu değildir.

Üç çifti örnekde, her çiftin ikinci örneği yukarda

sözü edilen ikinci çeşit teori tipindendir. Çünkü öyle şeyleri (ruh, ölümsüz tanrılar, hak ve doğruluğun sonsuz ilkeleri) getiriyor ki, pratik veya gözlemle bunlar hakkında bir şey bulmak imkânsızdır. Diğer tarafta, her çiftin ilk örneği birinci çeşit teoridendir, çünkü yalnız gerçekten pratik ve gözlemle haklarında bir şeyleri bulabileceğimiz cinsten şeyler ve süreçlerle uğraşır.

Materyalizm, birinci çeşitten teorilere ısrarla bağlı kalan görüş açısıdır. Maddî şeyler ve süreçlerin sebebini, sadece maddî şeyler ve maddî dünyada arar, bunun dışına çıkmaz.

Bilimin metotları.

Bazı, alaycı bir tarzda, materyalist görüş açısının düşüncelerimizi, duyularımıza hitap eden açık gerçeklerle sınırlamak demek olduğu ve bu gerçeklerin temel sebeplerini ve manâlarını daha derin araştırmayı reddettiği söylenir. Gerçekten, başlangıçta, yani maddî şeylerle günlük temasımızda araştırıp doğruladığımız ve bütün teorilerin içinden çıktığı olaylar ve gerçekler, herşeyden önce, dış ilişkilere, biçimlere ve görünüşlere aittir. Böylece, örneğin, iki şeyin arasında bir ilişki içinde, bir şeydeki değişmelerin diğerindeki değişmelerle bağlantılı olduğunu görebiliriz. Fakat bunun nasıl olduğunu ve böyle bir ilişkiden hangi süreçlerin meydana geldiğini anlamak daima daha ileri araştırma ister. Bunun gibi, şeylerin biçimini kolayca görebiliriz ve biçimlerini ve değişme eğilimlerini sayabiliriz, ama biçimle öz arasındaki ilgi daima da-

ha ileri araştırmayı isteyen bir şeydir. Nihayet; şeylerle ilk ilişki, bize onların görünüşlerinden başka bir şey söylemez, gerçeği bulma daima daha ileri araştırmayı ister.

Bununla beraber, materyalist görüş açısı, dış ilişkilerin, biçimlerin ve görünüşlerin sıralanmasıyla ilgilenmekle kalmaz.

Bunlarla sınırlandırılmış ve kapatılmış bir materyalist dünya görüşü, gerçekten «bayağı» ve «yüzeyde» (sathi) gibi sıfatları hak eder. Materyalizm, dialektik metod yardımıyla geliştirilmelidir. Yukarda dialektiği tartışırken gösterildiği gibi, dialektik metot tamamen verilen gerçeklerin manâlarını ve temel sebeplerini daha derin olarak araştırmakla ilgilenir.

Dış sebeplerden iç sebeplere, biçimden öze, görünüşten gerçeğe varmak istiyorsak, sanki gerçekleri araştırdıktan sonraki iş, oturup onlar hakkında düşünmekmiş gibi, bu şeylerle pratik temastan uzaklaşmamız mı gerekir? Hayır, tam tersine. Böyle bir gidiş, pratikle temasın yenilenmesini ve genişletilmesini gerektirir; bu yenileme ve genişletmenin amacı, gerçekler doğuran süreçlerin derinine inmek ve bu süreçlerle yeni temas noktaları kurmaktır; bu derinliğine inmenin ve yeni temas noktaları kurmanın hedefi ise yüzeyde, olağan bir gözlemle görülebilecek kadar apaçık olmayan gizli (saklı) süreçleri, onların nicelik ve nitelik bağlarını, onların iç bağlarını ve kanunlarını, iç değişmelerini ve çelişik ilişkilerini bulup çıkarmaktır.

Bu, karşılık olarak, her araştırma sahasına uyacak

araştırma metotlarının, aletlerin ve deney tekniğinin bulunmasını ve bunun ortaya koyduğu problemlerin ve böyle bir araştırmanın sonuçlarını, onların terimleri içinde anlatmak için kavramların bulunmasını ve olgunlaştırılmasını ister.

Kullanılan her kavram, her hipotez, her sonuç maddî dünya ile ilgili olmalıdır; öyle ki bu kavram, sonuç, hipotez deneyle veya sistematik gözlem metotlarıyla elde edilmiş, ayrıntılarla karşılaştırılarak doğrulanabilmelidir.

Bundan başka, başarılı olarak araştırmayı daha öteye hızla götürmeden evvel, şeylerin dış ilişkilerini, biçimlerini ve görünüşlerini tam manâsiyle öğrenmeliyiz. Onlar hakkında teorilere girişmeden önce, göze çarpan gerçekler bilinmeli ve adamakıllı kontrol edilmelidir. Bu, teoriyi gerçeğe yakın tutmak için şarttır. Gerçek, görünüşleri doğuran gerçektir. Görünüşlerin gerisindeki gerçeğe ait her anlatılan, görünüşlerle uyuşmalıdır. Biz bile sırasında önce, sadece görünüşleri bilebiliriz, sonra da onları tayin eden saklı gerçeği daha derin araştırmalıyız.

Bunun için, örneğin, güneş sistemindeki hareket kanunları hakkında bilgimiz ilk olarak güneş ve gezegenlerin görünen hareketlerinin çok dikkatli bir gözlemine ihtiyaç gösterir ve güneş sistemine ait her hangi bir teori, bu görünen hareketleri yeteri kadar anlatmıyorsa kabul olunamaz. Ekonomi politiğin kanunları hakkındaki bilgi, fiatlar, istihdam ile ilgili bilgilerin çok dikkatle hazmedilmesini gerektirir. Tıpkı Darwin'in evrim teorisini kurabilmek için varolan türler ve

bunların çeşitlilikleri hakkında bilgi toplaması ve araştırması gibi, Marks da kapitalist toplumun hareket kanunlarını kurmak için çok dikkatli olarak böyle bilgiler topladı ve araştırdı.

Kısaca, materyalizm, gerçeğin bilimsel olarak keşfedilme metotlarını takip etmek; ve böyle yaparak, gözlem ve pratikle araştırılması imkânsız olan düşüncelerle iş gören her kestirme yol ve spekülasyonları bir kenara atmak demektir. Bu temel sebepleri de verilmiş olan gerçeklerin anlamını daha derin araştırmayı reddetmek değildir. Tam tersine, daha fazlasını keşfedebilmek için, böyle bir araştırmayı pratik bir yolda yürütmek demektir.

ÜÇ

MATERYALİZM VE İDEALİZM

Madde ve zihin.

Eğer maddi alemde her olan şey, maddi alemin kendisinden hareket edilerek açıklanacaksa, o zaman, bütün zihni süreçler de maddi süreçlerden hareket edilerek anlaşılmalı ve açıklanmalıdır. Açıklanması gereken bu zihni süreçler kavramak, düşünmek, istemek, hüküm vermek, hissetmek ve benzerleridir.

Muhakkak ki, düşüncelerimiz veya duygularımız bu dünyanın dışında görüntüler değillerdir; bunlar maddi dünya içinde belirirler. Örneğin, eğer bir düşünce meydana gelirse, bu, herhangi bir şahsın düşüncesidir. O kimse bu düşünceyi, belli bir mekânda

ve belli bir zamanda düşünür; bu düşünce çeşitli dış uyarıcılarla uyarılan beyninin iç çalışmaları tarafından meydana getirilen beynin doğal faaliyetinin ürünüdür. Cansız bir şey düşünmez, canlı bir organizma da, düşünmek için bir beyni gelişmedikçe ve bu beyni harekete getirecek bir hayat tarzına sahip olmadıkça düşünemez. Düşünce konusundaki bu materyalist sonuçlara, maddî âlem içindeki herşeyi bizzat maddi dünyanın terimleri ile anlamak metoduyla ulaşılmıştır. ve bu sonuçlar aynı metodla doğrulanmıştır. Bu metot, maddi âlemdeki gerçek bağları araştırmak ve bu araştırmanın sonuçlarını kontrol etmek ve doğrulamaktır. Düşüncenin beyin ile bağlılığı sonucuna böylece varırız.

Tıpkı, düşünce gerçeğinin, düşünme sürecinin ait olduğu ve üretildiği maddi süreçler terimleri içinde açıklanması gerektiği gibi, düşüncenin muhtevası da, düşünme faaliyetinin içinde yer aldığı maddi şartların ürünleri olarak açıklanmalıdır.

Genel olarak, zihni faaliyeti anlatmak için, bu faaliyetin cinsini ve muhtevasını belirtmek gerekir ki, bu zihni faaliyetin bir özelliğidir. Örneğin, bir duyu, bir şeyin bizdeki izidir; bir düşünce, bir şey hakkında bizdeki düşüncedir ve bir heyecan da bir şeye yönelmiştir. İki renk duyumunu, birinin kırmızı, diğerinin de yeşil olduğunu söyleyerek ayırabiliriz; bu iki değişik duyum eylemini farklı muhtevalarıyla ayırdederiz. Bunun gibi, akşam için ne yemeği düşünmek ve felsefi problemleri düşünmek faklı mühtevalı düşünme ey lemleridir. Parayı sevmek ve insanlığı sevmek de değişik muhtevalı heyecan davranışlarıdır.

Bunun gibi, materyalizm için, genel olarak, zihnî faaliyetlerin belirmesi gibi, değişik zihnî faaliyetlerin muhtevası da, bu muhtevayı taşıyan zihnî faaliyetleri doğuran maddi süreçler ve maddi şartlarla açıklanmalıdır. Bu suretle, hissettiğimiz değişik duyumlar, duyu organlarımızdaki farklardan ve onlara tesir eden değişik uyarıcılardan ortaya çıkarlar. Düşünme süreçlerinde, incelikle işlediğimiz ve kavradığımız değişik fikirler, düşünme faaliyetlerinin çıktığı karmaşık şartların ürünleri ve bu şartların yansımalarıdır. Yine, heyecanlarımız da, şartların bize tesir ediş ve bizim bu şartlara tepki gösteriş tarzımızın ürünleridir.

İdealizme karşı materyalizm

Materyalizme karşıt olarak idealizm diye bilinen şey, şu veya bu yolla, zihinler ve zihni süreçlerin maddi şeyler ve maddi süreçlerden bağımsız olarak varolduğunu söylemekten ibarettir. İdealizm, bunun gibi, zihni süreçlerin muhtevalarının da her türlü maddi şartlardan bağımsız olarak varolduğunu ileri sürer. Böylece idealizme göre, zihin, maddenin bir ürünü değildir; tersine zihnin bağımsız bir varlığı vardır ve maddi süreçler zihnin yarattığı şeyler olarak açıklanmalıdırlar. İdealizme göre, düşünceler maddi şartlardan çıkma ve onların yansımaları olarak açıklanmamalıdırlar, tersine düşüncelerin kendilerine has maddi olmayan varlıkları vardır, ve maddi dünyada olan herşey, düşüncelerin o maddi dünyada gerçekleşmesi olarak açıklanmalıdır.

İnsan düşüncesinin tarihi boyunca, materya-

lizmle idealizm arasında aralıksız bir savaş olagelmiştir. İdealist filozof Eflatun; «Sophist» adlı dialoğunda bu savaşı, «devlerin ve Tanrıların» savaşı olarak adlandırdı. Devlerden veya materyalistlerden «korkunç arkadaşlar» diye bahsetti. Çünkü onlar «Herşeyi cennetten aşağıya ve görünmeyenden dünyaya sürüyorlar ve meşeleri ve kayaları elleriyle tutmaya kararlı görünüyorlar; bunları ele geçirmişler ve yalnız elle dokunulan ve tutulan şeylerin var olduklarını iddia etmekte ısrar ediyorlar.» Materyalistlerin tanrısal düşmanları, idealistler, «kendilerini yüksekten, görünmeyen bir dünyadan müdafaa ediyorlar.»

Daha az renkli bir ifadeyle, Frederik Engels, bunu «düşünce mi yoksa varlık mı, ruh mu yoksa tabiat mı? Hangisi daha öncedir?» konusundaki çatışma diye adlandırdı.

İdealizm, bir çok biçimler almıştır. Orijinal veya klâsik biçimi, esas itibariyle dinseldir. Bu suretle, maddi âlemi veya doğayı, tanrının veya ruhun yarattığını, maddi şeylerin Tanrı onları kendi sonsuz düşüncelerine uygun olarak yarattığı için şimdiki durumda olduklarını, insanın ölümsüz bir ruh olduğunu ve bir çok hareketlerinin tamamen bedeni kaynağı olmasına ve maddi ihtiyaçları tahmin etmesine rağmen, onun en önemli hareketlerini vücudundan tamamen bağımsız olan ruhundan çıktığını savunur.

İdealist felsefenin modern biçimlerinin bazıları maddi bir dünyanın var olduğunu tamamen inkâr eder. İnsan zihnini ve onun fikirlerini ve görüşlerini tam bir soyutlukla, maddi şartlardan ayrı olarak dü-

şünerek, bu felsefe, ruhtan ve fikirlerden başka bir şeyin var olduğunu düşünmeye sebep olmadığı sonucuna varır ve maddi âlemi bir çeşit batıl inanç gözüyle görür. Bu idealist felsefe, maddi şeylerden bahsettiğimiz zaman «gerçekte ne demek istediğimiz» hakkında bir teori haline gelmiştir. Böylece, odada bir masa olduğunu söylediğimiz zaman asıl demek istediğimiz, o şeyin, bazı duygularla elde edilen bilgilerin, genel duyularla elde edilen başka bilgilerle ilgili olduğunu belirtmek olduğu söylenir.

İdealizmin tenkidi

Az önce bahsettiğimiz ve felsefeye, varlıkları ve nitelikleri pratikle veya gözlemle kontrol edilemeyen şeyler ve süreçler kavramlarını getiren teoriler, hep idealist teorilerdir. Bu ideal veya maddi olmayan şeyler kavramlarına, zihinleri ve zihnî süreçleri vücutlarından ve bedeni faaliyetlerden ayırarak ve şeyler hakkındaki fikirleri, yansımaları oldukları şeylerden ayırarak, yapma bir soyutlama süreciyle varılmıştır. Zihnin vücuttan ayrı olması veya fikrin şeyden ayrı olması demek olan bu soyutlamaya, sonra bağımsız varlık tanınmıştır. Hatta bunun, maddi gerçeği tayin eden sebep olduğu söylenmiştir.

İdealizm, yapma soyutlamalardan çıkmış bir hayaller sisteminden başka bir şey değildir. Maddi şeylerin ve maddi süreçlerin varlığı veya yokluğu pratikte deneyler ve gözlemlerle kontrol edilerek araştırılabilir. Ama ideal veya gayri maddi şeyler için istediğimiz teoriyi yapabiliriz ve bunların ortaya çıkara-

cakları sorunlar teorinin doğrulanabilir gerçekle karşılaştırılması metodu ile, hiçbir zaman tayin edilemez.

Örneğin, Ortaçağda üzerinde tartışılan kutsal üçlünün (baba, oğul ve kutsal ruh) arasındaki ilişki meselesinde, hiçbir zaman pratik bir araştırma metoduyla, bu şahıslar arasındaki ilgiye dair hüküm verilemez. Bildiğimiz alelâde baba ve oğul meselesinde olduğu gibi, oğul babadan sonra mı geldi, yoksa her ikisi de ezeli midirler? Bu mesele hakkında kararı kabul etmeyenlerin, Nikea Kilise Meclisince, sapkın olarak aforoz edilmesine karar verilmiştir. Bu kadar sınırlanmış, maddi dünyadan hiçbir şeye temas etmeyen ve hiçbir pratik araştırma metoduyla tayin edilemeyen sorular hakkında, başka türlü nasıl bir kararа varılabilirdi?

Yakın zamanlar felsefesinde de bu çeşitten soruların tartışıldığı görülebilir. Örneğin «zihinler» ve «duyu organlariyle elde edilen bilgiler» arasındaki bağ nedir ve onları tutan «zihin» olmadan, «duyu organlariyle elde edilen bilgiler» var olabilir mi? Hiç kismenin henüz «duyu organlarıyla elde edilen bilgiler» in «kutsal» olduğunu iddia etmediği doğrudur. Bununla beraber, bunlar hakkındaki sorular erken çağlarda kutsal üçlünün şahısları hakkında sorulan sorularla aynı cinstendir.

İdealist teorilerin ve bu teorilerin uğraştığı mânevi ve ideal şeylerin kavramlarının tenkidi, bunları bu çeşit şeyleri içine alan araştırılması mümkün gerçeklere karşı kontrol edip, bu teorilerin doğru veya yanlış olduğunu keşfetmek için düzenlenmiş bir araş-

tırmaya dayanamaz. Örneğin, bilim adamları arasında muteber olan elektriğin bir sıvı olduğu teorisi tenkit edildi ve bir kenara atıldı. Çünkü, elektriksel olayların daha ileri araştırmasıyla, elektriğin bir sıvı olarak kabul edilemiyeceği açıklandı. Ama insan ruhunun ölümsüz olup olmadığı veya diğer hayvanların da insan gibi ruha sahip olup olmadıkları gibi sorunları hangi bilimsel araştırma aydınlatabilir? Bunlar farklı cinsten sorulardır. İdealist teorilerin ve idealist kavramların kritiğinin daha değişik bir dayanağı vardır. Bu kritik, bu teorilerin ve kavramların kaynağını araştırmaya, yapma soyutlamaların nelerden tertip edildiklerine ve bununla beraber, insanı böyle yapma soyutlamalar yapmaya ve kullanmaya zorlıyan şartları göstermeye dayanır. Bu idealist teorilerin ve kavramların aldatıcılığının teşhirini teşkil eder.

Bu suretle, Marks, «Dinin tenkidinin temeli şudur : İnsanlar dini yapar, din insanları yapmaz» dedi, ve giderek böyle hayalleri terketmeyi istemenin «hayallere ihtiyaç duyan bir şartı terketmeyi istemek» olduğu sonucuna vardı.

Materyalist görüş açısı

İdealizm, teorilerinin daima pratikten ve sonuçların tatbikî doğruluğunu ispattan bağımsız olarak «kesin» olduğunu iddia etmiştir. Yine de, eğer felsefe tarihine bakarsak böyle iddialar ileri sürdükleri zaman onlarda, yalnız kendi istediklerini ispat etmeleri gibi bilinçsiz bir taraflılığı açıkça buluruz. Köle sahibi bir aristokrasinin temsilcisi olan Eflâtun, bu suretle

yalnız Tanrıya en yakın olan ve kaba madde ilgilerinden ayrılmış bulunan aristokrat bir kimsenin, zihni dünyanın tahlil kaldırmaz ideal düzenini kavrayabileceğini ve şu halde yalnız böyle kimselerin dünyanın idaresi işine sahip olabileceklerini, çünkü yalnız onların neyin iyi ve doğru olduğunu bilebileceklerini ispat etti. Yine, derebeylik zamanında, Thomas Aguinas, feodal sistemin ayırdedici niteliği olan itaat ve karşılıklı mükellefiyetin, evrenin gerekli ve mantıklı düzeninin bir parçası olduğunu ispat etti. Hegel, mutlakiyetçi Prusya devletinin, mutlak fikrin dünyadaki timsali olduğunu ispatladı. İdealist felsefe sistemleri, toplumun, o zamanki toplum sistemlerini haklı çıkaracak en incelikle işlenmiş teorik yapılar olarak ortaya çıktılar, yani hâkim sınıfın savunmalarını, sınıf ideolojisini meydana getirdiler. Bu felsefi sistemler, evrenin mahiyetini bazı özel sezgi kabiliyetleriyle bezemek ve o suretle insanın evrendeki yerini ve insan hayatının gerçek amacını açıklamak iddiasında bulunmuşlardı. Lâkin filozoflar, bu yolda dinin öğretilerini sürdürmüşler ve bunları ıslah etmeye çalışmışlardır.

Diğer tarafta, materyalizm, hiçbir özel sezgi iddia etmez. Tersine bir materyalist olmak demek, bilebileceğimiz her şeyin zor yolla, yani pratik deney ve bilimsel araştırmayla öğrenilmesinde ısrar etmek demektir. Ne kadar çok şey bulursak bulalım, hiç bir zaman «en son» ve «kesin» gerçeği bulmuş olmayacağız. Çünkü, daima henüz bilmediğimiz daha keşfedilecek şey kalacaktır. Bilim, hiç bir zaman «en son»

veya «kesin» gerçekle ilgilenmez.

Materyalist görüş açısının gelişmesiyle filozofların sorduğu «gerçeğin kesin (nihai) mahiyeti nedir?» sorusu mânasızlaşıyor. Bunun yerine, felsefenin görevi, bilimle sıkı birliğe girmek ve bilimsel düşünmenin temelini teşkil eden ilkeleri aydınlatmaya çalışmak ve bunları araştırmak, bunların insan yararına en iyi nasıl uygulanacağını bulmak olmaya başlıyor. Bilimsel sosyalizme göre «bütün önceki felsefeden bağımsız olarak yaşamaya devam eden, bilim düşüncesi ve kanunları, yani dialektik ve genel mantıktır. Geri kalan her şey pozitif doğal bilimine ve tarihe karışıp erimiştir.»

Materyalist bir felsefeyi benimsemek «dünyanın mahiyeti» hakkında bir teoriyi kabul etmek değil, ama hayatın önümüze çıkardığı meselelere kesin bir yaklaşma tarzı kabul etmektir. Bu, doğrulanabilenin dışında, hiçbir şeyin varlığını tanımamak, ve bizi ilgilendiren her şeyi, yalnız maddi dünya içinde diğer şeylerle olan ilişkilerini takip ederek açıklamaya çalışmak veya cevap vermektir.

Şeylerin nasıl «olmaları» gerektiği veya nasıl oldukları hakkında bir dogma ileri sürmemize lüzum yoktur. Tersine, toplumun veya doğanın kavranılışında böyle hazır formüller, hazır ve önceden edinilmiş fikirlerin bizi yanlış yola sürükliyeceğinden eminiz. İstenen şey, «somut şartların somut analizi» dir. Ancak böyle bir analiz şeyleri «oldukları gibi» açığa çıkarır, bundan başka şeyler, sadece bizim şeyleri nasıl hayâl ettiğimizi veya nasıl olmalarını istediğimizi gös-

terir. Böyle bir analizin görevi, gerçek karşılıklı ilişkileri, gerçek hareketleri, şeylerin birbirine zıt veya çelişik yönlerinin birbirleriyle birleşip kenetlenmesini izlemektir.

Bilim ve toplumsal bilimin temelleri

Dünyada işleyen süreçler hakkında ne kadar çok şey bulabilirsek, insan hayatının pratiğinde neler yapılabileceği ve nerelere ulaşabileceği konusunda o kadar çok şey bulmuş oluruz. Örneğin, atomun iç süreçlerini keşfederek, yapıcı ve yıkıcı amaçların her ikisi için bir güç kaynağı olmak üzere, enerji üretimi için nükleer birleşme ve nükleer ayrılmayı kullanmanın nasıl mümkün olduğu bulunmuştur. Bizzat sosyal meselelerin idaresinde de durum böyledir. Sosyal hayatın ayırdedici niteliklerini doğuran ve sosyal değişmelerin sonucunun şartlarını hazırlayan süreçleri keşfetmemiz gerekir ve sonra belirli sosyal şartlarda neyin mümkün olup, neyin olmadığını ve çeşitli sosyal problemleri çözmek için ne yapılabileceğini buluruz.

Toplum bilimi de, doğal bilimi ile müşterek şeylere sahiptir; o da teferruatın elenip, analizini önerdiği bu teferruatın, sonuçların işlenmesini, bu sonuçların denemeden geçirilmesini ve böyle bir denemenin ışığında düzeltilmesini, ya da zenginleştirilmesini ister.

Toplumda bu teferruat başlıca, insanların kendi sosyal faaliyetlerine dair yaptıkları kayıtlardan meydana gelir. İnsanlar böyle «listeleri» yapmak itiyadındadırlar ve eğer böyle olmasaydı, o zaman geniş, et-

raflı bir toplum bilgisi imkânsız olacaktı. Bu «listeler», sosyal hayat pratiğinin ve insanın birikmiş sosyal tecrübesinin «listeleridir». Bu suretle, toplum biliminin sonuçlar çıkaracağı ve içinde bu sonuçları kontrol edeceği yer, sosyal hayat pratiğidir. Toplum bilimi, birikmiş soyal tecrübenin ve bu tecrübenin «listelerinin» analizinin ve yansımasının ürünüdür. Kısaca, görevi, sosyal hayatın süreçleri, bunların birbirleriyle bağlılıkları ve gelişme kanunları hakkında, insanların neler yaptıklarını anlatan «listelerden» sonuçlar çıkarmaktır ve bu sonuçları insanların yaptıklarının kayıtlarıyla karşılaştırarak kontrol etmektir.

Bu sonuçların alınması ve kontrol edilebilmesi için, ilk olarak, bu «listeler» bir araya getirilmeli, saklanmalı, düzenlenmeli, dikkatle bakılıp muayene edilmeli ve eleştirilmelidir. Ama bu yapılınca daha öteye nasıl gidilir? Kanunlarındaki farklılık yüzünden, toplum bilimde kullanılan metotlarla, doğal bilimlerde kullanılan metotlar, önemli noktalarda birbirinin aynı olamazlar. Tabiat bilimi, aletler ve özel surette yapılmış araçlar kullanılarak yapılan deneye dayanır. Tabiat bilimlerinin, astronomi veya jeoloji gibi birçok kollarında deneysel metodun kullanılmadığı doğrudur. Fakat bunlar da, sonuçlarına yalnız deneysel metotla bulunmuş veya keşfedilmiş şeyleri kullanarak varırlar. Örneğin, modern astronominin temelinde, merceklerin nitelikleri hakkında deneysel keşifler yatar; yine bunun astrofizik denilen bir kolunda da nükleer fiziğin deneysel keşifleri kullanılıyor.

Diğer taraftan, toplum bilimi deneysel değildir. Bu

bilim deneyle çeşitli sosyal durumlar üreterek birçok etmenleri bu sosyal durumlar içinde faaliyete geçirerek ve ne olduğunu görüp sonuçları kontrol ederek işe girişemez ve ilerleyemez. Çünkü genellikle, sosyal durumlar, kendi kendilerini tekrar etmezler ve deney yoluyla yeniden meydana getirilemezler. Sosyal etmenler, lâboratuvarda, tabii etmenler için yapıldığı gibi, sun'î olarak tekrar edilen şartlar altında işletilemezler de. Bu yeteri kadar açıktır. Örneğin, bir insan bir çok kimseleri bir adaya toplayıp, onları feodal bir toplum gibi organize edip, bir kişiyi kral, bir diğerini de köylülerin ayaklanma lideri olarak seçip sonra nelerin yer aldığını kaydedemez ve feodal toplumu böylece inceleyemez. «Toplum biliminde» mikroskoplar veya kimyasal ayıraçlar, hiçbir işe yaramazlar, soyutlama gücü her ikisinin de yerine geçmelidir.

Toplum ve toplumun tarihine ve yapısına ait her şey onbinlerce kadın ve erkeğin faaliyetinin ürünüdür. Ayrı ayrı kişilerin eylemleri, son derece değişiktir. Bununla beraber, birleşmelerindeki şartlar ve ayrı ayrı karakterleri ne olursa olsun bireyler, toplum hayatı içinde geldikleri işde bir şey yapmak zorundadır ve yapmak mecburiyetinde oldukları bu şey, onların yaşama araçlarının sosyal üretimini yürütmek işidir. Bunu yaparken, onlar belli üretim ilişkileri içine girmek zorundadırlar ve bu belli üretim ilişkileri, onların üretici güçlerinin karakterine uyar. Bu Marks'ın deneysel metotla değil ama sosyal hayatın her biçimine ait ve esas olan, temeli soyutlama olan, metoduyla vardığı temel kanundur. Bu üretim ilişkilerinin toplamı, «toplumun

ekonomik yapısını, üzerinde kanuni ve politik üst yapının yükseldiği ve kendisine belli bilinç biçimlerinin uygun düştüğü gerçek temeli meydana getirir» sonucuna vardı. Bu sonuç, ona «çalışmalarında yol gösteren bir rehber» olmuştur.

Bilimsel Sosyalizm.

Toplum biliminin temel kanunları asla kişilerin faliyetlerini sıkı sıkı bağlayan katı bir determinizm ifade etmez; bu kanunların amacı tüm sosyal faaliyetin altında devam ettirildiği şartları anlatmaktır. Üretici kuvvetler üretim ilişkilerini tayin eder, ve bunlar da karşılığında sosyal yapıyı, sınıf bağlarını; politik sistemi ve kanunlar sistemini, ideolojik gelişme çizgilerini tayin ederler. Bu genel kanun, toplumun gerçek tarihsel gelişmesinin incelenmesinde nasıl ve niçin çeşitli gelişmelerin yer aldığını göstermek için kullanılır ve bu yol da sistematik bir şekilde doğrulanır.

İnsanlığın meselelerinin bütün idealist izahlarını reddeden materyalist görüşe bağlılık, toplumbilimi işlemek için esastır. Fakat bu, bu bilimin materyalist felsefenin ilkelerinden «tümden gelim» yoluyla sonuç çıkarmak demek değildir. Toplum hakkında bilimsel sonuçlar felsefi ilkelerden çıkarılamaz; tersine diğer her bilimin sonuçları gibi bu sonuçlar da bilimin konusunun araştırılmasından çıkarılmalı ve pratiğin içinde gerçeklerle karşılaştırılarak kontrol edilmeli, düzeltilmeli ve zenginleştirilmelidirler. Tabiat için olduğu gibi toplum içinde materyalizmin özeti felsefi yorum yerine bilimsel araştırmayı koymaktır. «Filozoflar yalnız çe-

şitli yollarla dünyayı anlattılar, bununla beraber mesele onu değiştirmektir.» Ama dünyanın nasıl ve hangi maksatla değiştirileceğini bulmak için, bilimin metotları gereklidir.

Dünyayı izah ederken, filozoflar geleneksel olarak, bu izahlarından, insan hayatının amacı konusunda bazı düşünceler çıkarmak hedefini gütmüşlerdir. İdealistler, hayatın gerçek amacını maddenin ruha bağlı kılınmasından çıkarmaya çalışmışlardır. Ama idealist felsefelerin çoğunun, incelenince hakim sınıf ideolojileri oldukları meydana çıkar. Tıpkı bunun gibi idealist filozofların ilahî irade, evreninin gayesi ve insanın gerçek refahı - ki insan hayatının amaçları bunlardan çıkarılırdı - konularındaki büyük lâflarının da hâkim sınıflar, evrenin amacının kendilerini iktidarda ve refah içinde tutmak olduğunu söylüyorlardı. Başka türlü düşünürseniz evrenin zorunlu düzenini devirmeye çalışıyorsunuz diyorlardı.

Materyalizme göre, hayatın amacı, hiçbir nihai gerçeğin mahiyeti hakkındaki herhangi bir düşünceden çıkarılamaz. Önümüze koyacağımız hedefler hakkında kendi mahiyetimiz ve insan toplumunun mahiyeti hakkında, bilimsel olarak bulabileceğimiz şeylerden yola çıkarak sonuçlara varmalıyız.

Evrenin amacından bahsetmemeli ve amaçlarımızı, ilâhi veya evrensel amaç olduğunu farzettiğimiz şeye uydurmaya çalışmamalıyız. Çünkü «evrenin amacı» sözü, sadece boş bir lâftır. Biz kendi amacımızdan bahsetmeliyiz, ki önemli olan budur. Bu amacımızı, idealist hayaller temeli üzerinde değil, kendi gerçek hayat şart-

larımız hakkında bulabildiğimiz şeyler temeli üzerinde kurmalı ve çerçevelemeliyiz. Maddî varlıkların mekanik nitelikleri hakkında bilimsel sonuçlar, bize makineleri plânlamak ve yapmak gücünü veriyor. İnsan toplumunun süreçleri hakkındaki bilimsel sonuçlar da, sosyal meselelerin yönetiminde ve sosyal problemlerin çözümünde bize rehberlik etmek için uygulanabilirler. Öyleyse kendimiz için koyduğumuz amaçlar toplum hayatının gelişmesinin gerçek ihtiyaçlarından çıkarılırlar.

Yoksulluğa nasıl son verebiliriz? Savaşlara nasıl son verebiliriz? Bugün üzerimizde baskı yapan sorunlar bunlardır ve bunlar daha genel bir problemle bağlıdırlar: Zamanımızın bilimsel ve sanayie değgin başarılarını insanlığın çoğunluğunun yararına nasıl kullanabilir ve nasıl daha ileri götürebiliriz? Bu ve benzer sorunların pratik çözümü, sosyal değişmelerin şartını teşkil eden usuller üzerinde edinilmiş sosyal tecrübelerden dersler çıkarmakla bulunabilir. Bu çözümü bulurken uğrunda çaba harcamağa değer mi? Amacı da buluruz. Bilimsel sosyalizmin temeli budur.

SOL YAYINLARI
Sorumlu Yönetmen
Muzaffer Erdost

Yönetim Yeri
Sanayi Cad., Demir İş Hanı, No. 52
Ankara

4 lira